

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 06658175 6

1891

1891

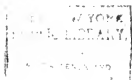
HANDBOEK.

(Handboek)

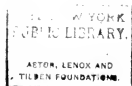
GAC

2000

Copyrighted

6110101111

THE ASTOR LENOX
TILDEN FOUNDATION
PUBLISHED
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS.

H A N D B O E K,
—
TER
V E R K L A R I N G
DER
GESCHIEDKUNDIGE KAART
VAN HET
KONINGRIJK DER NEDERLANDEN,
EN DER
W E R E L D K A A R T;

BEHELZENDE EENE OPGAVE VAN

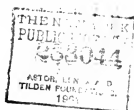
DE ROEMRIJKSTE EN LOFWAARDSTE DADEN DER
NEDERLANDERS, DERZELVER KRIJGSBEDRIJVEN TE
LAND EN TER ZEE, SCHEEPSTOGTEN, ONTDEK-
KINGEN, UITVINDINGEN ENZ.; ALS MEDE VAN
ZOODANIGE VOORNAME PERSONEN, DIE IN
WETENSCHAP, KUNST OF HELDENMOED,
HEBBERN UITGEBLONKEN.

Te AMSTERDAM, bij
E. M A A S K A M P.

1830.

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

V O O R R E D E.

Het ontwerpen eener Geographische Geschiedenis-kaart is, zonder tegenspraak, van een uitgebreid nut, om hetgeen men leest zich plaatselijk voor oogen te stellen, en daardoor gemakkelijk in het geheugen te prenten. Deze nuttigheid overwegende, heb ik het niet ongepast geoordeeld zulk eene kaart te vervaardigen, en mijnen landgenooten aan te bieden. Onderscheiden voornamen werken hebben mij daartoe de vereischte bouwstof geleverd; als: het zoo beroemde werk van GEUEDEVILLE, de Atlas van HORNIUS en andere, waarin ons de gevechten te land en ter zee, en inzonderheid de geschiedenis van Palestina op de Kuart worden aangewezen; echter zonder systematische orde of in-

achtneming der lokaliteit. Vels Geographen plaatsten eene afbeelding der voornaamste gebeurtenissen om den rand hunner kaarten, anderen op den titel hunner werken, of in die werken zelve. En hoe weinig geschiktheid zulks hebbe ter bereiking van het door mij voorgestelde doel, moet men evenwel de keurige en doelmatige uitvoering der toen vervaardigde gravures, nog altijd boven die van onzen tijd, hoogschatten; bij voorbeeld: die der geschiedenis van den vermaarden HUGO DE GROOT, welke geene ideale plaatjes zijn, zoo als men thans in de meeste werken met zoogenoemde fraaije platen versierd, de gravures noemt, maar getrouwe voorstellingen van costumes, gebruiken en handelingen, alles overeenkomstig waarheid en geschiedenis. Zien wij slechts, ter onzer overtuiging, in het genoemde werk van DE GROOT, in een vogelperspectief, de belegering van Leyden, van Alkmaar, den slag bij Nieuwpoort; in BRAND's leven van DE RUITER, de overwinning op de rivier de Theems. Bij het aanschouwen dier meesterstukken van vroegeren tijd dan bevindt men zich, als het ware, op eene hoogte, van waar men de plaatsgrijpende gebeurtenis als

in een Panorama voor oogen heeft; die gravures zijn als de schilderstukken onzer beroemdste Nederlandsche kunstenaars geene verziëring, maar overeenkomstig de eenvoudig schoone natuur, waarom zij ook even als de natuur zelve de bewondering van alle bestaande geslachten tot zich trekken. En hoe meer men van die wijze van voorstelling is afgeweken, hoe hooger dezelve weder in waarde zijn gestegen.

Ik kan niet ontveinzen, dat ik bij het zamenstellen mijner Geographische Geschiedeniskaart, vele moeilijkheden heb ondervonden, eensdeels in het onderzoeken en vergelijken van geschiedkundige werken, reis- en plaatsbeschrijvingen, anderdeels in het nazien van bijzondere kaarten van de vroegste af tot die van onzen tijd, dewijl verscheiden merkwaardige gebeurtenissen hier niet naauwkeurig vermeld, daar weder geheel achterwege gelaten, elders onder andere benamingen voorgesteld of nog oningevuld waren.

Alle deze moeilijkheden zullen echter met den gelukkigsten uitslag bekroond worden, als mij op dezen mijnen, voor zoo veel mij bekend is, door

niemand nog ondernomen arbeid, dezelfde algemeene goedkeuring te beurt valt, welke ik met het uitgeven mijner Topografische Geschiedeniskaart van Palestina heb mogen verwerven, en de beoefenaars der vaderlandsche geschiedenis, met deze Kaart vóór zich, daardoor eene meer geregelde localiteits-kennis der voornaamste gebeurtenissen in ons met regt beroemd Vaderland verkrijgen.

E. Maaskamp.

Amsterdam,

25 September 1830.

HANDBOEK

TER TOELICHTING BIJ HET GEBRUIK DER

Geschiedenis-Kaart

VAN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

§ 1.

INLEIDING.

Het Koningrijk der *Nederlanden*, zoo als het na de hereeniging der zeventien provinciën thans bestaat, strekt zich uit van $49\frac{1}{2}^{\circ}$ tot $53\frac{1}{2}^{\circ}$ noorderbreedte, en van 20° tot 25° Oostelijke lengte van het eiland *Ferro*; van het hooger gelegen zuiden loopt het grondvlak noordwaarts lager af, alwaar de rivieren haren afloop en monding in de *Noordzee* hebben. De kusten aldaar worden door hooge natuurlijke duinen, of wel, kunstmatig door sluizen en dijken tegen de hooger liggende zee beveiligd; de zuidelijke provinciën zijn meer heuvelachtig; aan derzelver buitenste grenzen vindt men belangrijke bergwerken en mijngroeven, de bodem le-

A

vert eene vruchtbare graanoogst, en overigens aanzienlijke kultuur van vlas en andere landvoortbrengselen op; fabrieken en trafijken zijn er menigvuldig en in een' bloeienden staat. Ook de handel en scheepvaart zijn zeer levendig in derzelver havens.

De noordelijke provinciën, door der inwoneren nijverheid, moed en volharding aan de zee ontwoekerd, leveren, bij de voortreffelijkste weidegronden, de rijkste veeteelt van *Europa* op, wordende jaarlijks voor eenen verbazenden schat aan boter en kaas, zoo wel binnenslands verbruikt, als naar alle oorden der wereld uitgevoerd; terwijl de ongemeen gunstige ligging voor den handel en de scheepvaart, uit hoofde der menigvuldige zeegaten, riviermonden, meren en kanalen, een verbazende uit- en invoer op en van buitenslands, van alle soorten van koopwaren te weeg brengt; en de binnenlandsche scheepvaart langs Rijn, Maas en Schelde den handel tot in het hart van *Duitschland*, en hooger doet drijven.

De menigte zeehavens ook, tevens met derzelver visschersdorpen, enz. verzekeren aan deze provincieën eene belangrijke opbrengst der visscherijen op derzelver zeeën en meren.

Zoo als het tegenwoordige Koninkrijk der *Nederlanden*, volgens de grondwet, bestaat, telt hetzelfde eene bevolking van nagenoeg zes millioen menschen onder het landsvaderlijk bestuur van onzen geëerbiedigten Koning WILLEM I, door wiens verstandige, alle zachte deugden en de verhevendste grootmoedigheid ten toon spreidende, regering, 's volks welvaart, op eene voorbeeldeloze wijze, bevordert, en alle de bronnen daartoe verbeterd worden; daar Zijne Majesteit,

onder den invloed van onzer vaderen spreuk: *eendragt maakt magt*, nimmer iets onbeproefd wil laten van alles wat, door middel van kanalen, wegen, dokken, entrepôts, of door eenige maatschappelijke of afzonderlijke stichtingen en instellingen, aan handel, nijverheid, fabrieken, trafijken, landbouw, aan onderwijs, kunsten en wetenschappen, met één woord: van al wat aan de ware welvaart des volks kan bevorderlijk zijn; hetwelk alles in het kort tijdsbestek sedert onze gezegende herstelling tot zulk eenen trap van luister is opgevoerd, dat het ons van verbazing moet doen stil staan, bij het onbegrijpelijk wonder eener natie, die nog zoo kort te voren, onder den ijzeren schepter van *Europa's* overheerscher verdrukt liggende, van alles, tot zelfs van haar aanwezen als natie, van haren rang en naam op de lijst der volkeren was beroofd, — en thans met fierheid andermaal het hoofd verheffende, bij opgemelde handels- en nijverheids rijkdommen, ook wederom in het bezit is van eene geduchte land en zeemagt, en aan hare grenzen sterker vestingen heeft, dan welligt immer; eene natie die reeds sedert hare herstelling hare buitenlandsche vijanden, te lande en ter zee, met roem van dapperheid en magt, heeft bestreden, en daardoor niet weinig heeft toegebracht tot de zegeningen des vredes, welke thans *Europa* geniet; en door welke aan andere natiën to bezorgen zij zelve zich magtige bondgenooten verwierf.

Als zoodanig bestaat thans het rijk der zeventien vereenigde Nederlanden, waarbij, onder de zelfde regering van onzen Koning FREDERIK WILLEM van Oranje, als Hertog, gevoegd is de vesting *Luxemburg*, als een deel uitmakende van het Duitsch verbond.

De verdeeling van het Koninkrijk, is als volgt:

NOORDELIJKE PROVINCIËN.

<i>Groningen</i> , met de hoofdplaats <i>Groningen</i> .		
<i>Vriesland</i> ,	" "	<i>Leeuwarden</i> .
<i>Drenthe</i> ,	" "	<i>Assen</i> .
<i>Overijssel</i> ,	" "	<i>Zwoll</i> .
<i>Gelderland</i> ,	" "	<i>Arnhem</i> .
<i>Utrecht</i> ,	" "	<i>Utrecht</i> .
<i>Holland</i> ,	{ <i>Noord</i> -	" <i>Haarlem</i> .
	{ <i>Zuid</i> -	" 's <i>Gravenhage</i> .
<i>Zeeland</i> ,	" "	<i>Middelburg</i> .
<i>Brabant</i> ,	{ <i>Noord</i> -	" 's <i>Hertogenbosch</i> .

ZUIDELIJKE PROVINCIËN.

<i>Antwerpen</i> , met hoofdplaats <i>Antwerpen</i> .		
<i>Vlaanderen</i> ,	{ <i>Oost</i> -	" <i>Gend</i> .
	{ <i>West</i> -	" <i>Brugge</i> .
<i>Henegouwen</i> , met	" "	<i>Bergen</i> .
<i>Brabant</i> ,	{ <i>Zuid</i> -	" <i>Brussel</i> .
<i>Limburg</i> , met	" "	<i>Maastricht</i> .
<i>Luik</i> ,	" "	<i>Luik</i> .
<i>Namen</i> ,	" "	<i>Namen</i> .

en het

Groot-Hertogdom *Luxemburg*, hoofdplaats *Luxemburg*.

AARDRIJKSKUNDIGE BESCHOUWING in verband tot de Geschiedkunde, van den vroegsten oorsprong der Nederlanden af, zoo als op de GESCHIEDKUNDIGE KAART is uitgedrukt.

Niet zoo als de Oostersche landen of het overige gedeelte der oude wereld, klimt de geschiedenis der *Nederlanden* naar luid der oudste berigten, overleveringen en bescheiden, tot de vroegere tijdperken, der wereld, maar alleenlijk, tot slechts een honderdtal jaren vóór de Christelijke jaartelling op. De Cimbrische vloed, die ondersteld wordt eenige jaren vroeger te zijn ingevallen, en welks geweldstroom deze gewesten vernielde en zelfs, waarschijnlijk, *Engeland* van het vaste land scheurde, moest noodzakelijk de hier gelegen lagere noordelijke landen ten eenemale van stand en aanzigt doen omkeeren, en al wat in dezelve leven en beweging had, vernietigen. Het is derhalve te denken, dat in den gewonen regel, vele Noordsche volkeren hun eigenen vaderlandschen grond verlieten, en, die deze waren blijven bewonen, allen waren omgekomen, of, met verlies van have en goed, hun leven reddende, hooger zuidwaarts optrokken; zoo als de Cimbren en Teutonen, die vroeger *Zueden*, *Denemarken*, *Noorwegen* en *Jutland* bewoonden, en nu zelfs naar *Gallie*, *Spanje* en tot naar de grenzen van

Italië verhuisden, en zoo de geheele landstreek affliepen; waarbij zij door de Romeinen derwijze vreesselijk geslagen werden, dat slechts weinigen hunner uit den strijd ontkwamen. Na deze gebeurtenissen schijnen de dus door gemelden vloed vernielde en de overigens door volksverhuizingen verlatene gewesten, eenen gerulmen tijd woest en ledig te zijn gebleven. Bewijzen van de geduchte vernielingen, welke door den Cimbrischen vloed voorzeker zijn te weeg gebragt, vindt men nog in sommige provinciën, zoo als in *Vriesland*, *Groningen* en *Overijssel*, in welker veenlanden men, ter diepte van meer dan twintig voet, geheele reijen, alle eensrigtig ondergronds liggende omgeworpen boomen vindt, die, namelijk, doorgaans niet derzelver kruin zuid-oostelijk, met den wortel, echter, noord-westelijk zich uitstrekken.

Op dezen grond dan vangen de oudste schrijvers hunne geschiedverhalen aan met de aankomst van een volk, de Batten genaamd, dat oorspronkelijk zijne woonplaats had aan de rivier, die tegenwoordig in het Hessische, den naam *de Eder* draagt; en welk volk, waarschijnlijk door deszelfs naburen, of andere aan hetzelfde vijandige volkeren, van op deszelfs geboortegrond verdreven zijnde, den *Rijn* kwam afzakken, en zich aanvankelijk in de Betuwe, tusschen de *Maas* en den *Rijn* nêrsette, en vervolgens over een gedeelte van *Gelderland*, *Kleef*, *Utrecht* en *Holland* zich uitbreidde; ook kwamen, in deze eeuw van volksverhuizing, behalve de vroeger gemelde noordsche volkeren, Cimbrén, en Teutonen, nog andere volksstammen uit *Duitschland*, op dezelfde wijze den *Rijn* af; deze vestigden zich in onderscheidene volksstammen in *België*, en door hun grooter getal verdrongen

zij welligt de eerstgemelden. De voornaamste dezer volksstammen waren de *Treviriërs*, in het land van *Trier* en *Luxemburg*, de *Nerviërs*, aan de *Sambre* en *Maas*, bewesten de zoo evengemelden; de *Eburonen*, aan de *Maas* bij *Luik*; de *Menapiërs*, bewesten de *Schelde*, naar de *Maas* en *Waal* tot aan de *Maas* bij *Venlo*; de *Morijnen* in een gedeelte der kusten tot *Yperen*, *Doornik*, en vervolgens in *Vlaanderen* naar de rivier de *Rupel*; tusschen de *Menapiërs* en de *Eburonen* bestond noch een zeer talrijk volk, de *Atuatikers*, die afstammelingen van de *Cimbren* en *Teutonen* waren (*); de *Ambivariëten*, tusschen *Antwerpen*, *Bergen op den Zoom*, *Breda* en den *Bosch*; en eindelijk de *Friesen*, die een Noordsch volk waren, verder noordwaarts zich tot *Jutland* uitstrekkende. Dit zijn de voornaamste der gezegde volksstammen, en als zoodanig op de Geschiedkundige Kaart door ons aangewezen. Behalve deze bestonden er, volgens *Caesar* en *Tacitus*, wel een vijftientig-tal onderscheidene kleine volksstammen, (†) die aan de grootere en sterkere onderworpen waren, en die vervolgens, in den eenen heerschenden stam met de overigen zijn zamengesmolten, of naderhand door de Romeinen, en Galliërs overwonnen en ingelijfd, of als derzelver bondgenooten werden aangenomen.

De aankomst van alle deze volkeren kan gesteld worden in de 100 jaren, die onze gewone tijdrekening voorafgingen. Niet lang na deze aankomst ves-

(*) *Caesar*, lib. 2, cap. 29.

(†) Zoo als de *Centronen*, *Grudiërs*, *Levakers*, *Pleumoniërs*, *Gorduniërs*, enz. enz. enz. *Caesar*. lib. 5: cap. 39.

tigden zich in deze gewesten de Romeinen, die geheel *Germanie* (Duitschland) wilden innemen. Met dezen tijd begint derhalve de eigenlijke Nederlandsche geschiedenis, en is deze van dat tijdperk af aan in onze *Geschiedeniskaart* begrepen geworden, waarbij die aanmerkelijke gebeurtenis, namelijk de eerste vestiging der Nederlandsche volken, onder den naam van Belgen en Batavieren, (welken naam nu alle die van Gallischen of Germaanschen oorsprong zaamgesmolten volksstammen aannamen), ter meerdere verduidelijking in eene chronologische lijst wordt aangewezen, en met alle de daarop gevolgde merkwaardige voorvallen tot op het tegenwoordige jaar 1830 wordt vervolgd, tevens met de daarmede in betrekking staande plaatselijke gelegenheden en alle verdere daarbij belangrijke bijzonderheden, die door middel van vignetten en miniatuur-afbeeldingen (van land-of zeegevechten, innemingen van steden, krijgssaden, enz.) en van verdere karakteristieke teekenen, (aanwijzende de voornaamste uitvindingen, roemrijke burgerlijke daden en bedrijven), met vermelding van het jaargetal, de provincie, de plaats enz; door welke vignetten en teekenen iedere gebeurtenis of merkwaardigheid aanschouwelijk wordt voor oogen gesteld, zoodat men, bij het lezen der Geschiedenis, den oorsprong en verderen loop van iederen zoodanigen trek derzelve nagaan, en, zoo doende, de Geschiedenis als *aanschouwelijk*, en, als 't ware, in tastbaar verband met plaats en tijd, in haar wezen en in haren verderen loop beoefenen kunne; van welk alles, het gemis tot heden het groote struikelblok was, tot het verkrijgen eener grondige, wel gevatte en daarom in het geheugen blijvende historische kennis,

TIJDREKENKUNDIGE BESCHOUWING, met
opzigt tot den oorsprongstijd der *Nederlandsche*
Geschiedenis, van hetwelk de *Gebeurtenissen* en
Merkwaardigheden, op de **GESCHIEDKUNDIGE**
KAART eenen aanvang nemen.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar der wereld. 3900	De Batavieren in Germanie wonende aan de rivier de Eder, in het tegenwoordige Hessische en Waldecksche, komen den Rijn af, en vestigen zich tusschen den Rijn en de Waal in de Betuwe, destijds het Eiland der Batavieren genoemd.	Gelderl., Utr. en Holl. jaarget. 3900 Bij Wijk te Duurst. volk en hutten tot Batenburg.
3900	De Friesen komen van de noordelijke kusten, waar zij zich met andere volkstammen tot Jutland uitstrekten, en zich van Groningen en Vriesland tot in Noordholland nederzetten.	Vriesl., Groning. en N. Holland; jaarg. 3900. Bij Leeuwarden volk en hutten.
3900	Menapiërs over de Schelde, beneden de Ruppel en door Noord-Brabant tot over de Maas bij Venloo.	Prov. N. Brab., Oostvlaanderen; naam en jaarg. 3900. Bij Eindhoven volk en hutten.
3900	Ambivarieten tusschen Antwerpen, Bergen op Zoom, Breda, 's Hertogenbosch.	Prov. N. Brab., naam en jaarg. 3900. ten Zw. van Breda: volk en tenten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar der
wereld.
3900

Atuatikers van de rivier de Sambre tot aan de Dijle, tusschen de Menapiërs, Nerviërs, Eburonen en Morijnen, langs de Schelde.

Prov. O. Vlaan-
deren, Z. Brab.,
naam en jaarg.
3900. Bij Ge-
raardsbergen
volk en hutten.

3900

Eburonen van de Maas bij Luik, tot beneden naar de rivier de Dijle.

Prov. Luik;
naam en jaarg.
ten W. van Luik
volk en hutten.

5900

Treviriërs in Luxemburg en het land van Trier; een talrijk volk.

Prov. Luxemb.
en Trier, naam
en jaarg. Bij Bas-
togne volk en
hutten.

5900

Morijnen van de grenzen bij Iperen langs de zeekusten, een volk van Gallischen oorsprong.

Prov. O. en W.
Vlaanderen,
naam en jaarg.
Bij Iperen volk
en hutten.

3946

Julius Caesar komt, na zijne voltooide overwinningen, uit Germanie in de Nederlanden; terwijl daarentegen de volksstammen aldaar zich in het zuiden tegen hem vereenigen.

Prov. Namen
en Henegouwen.
Gevechten.

Na met dapperheid en veelal met goed gevolg en zegevierend de magt der Romeinen wederstaan te hebben, trekken zij omstreeks dezen tijd over de Sambre, en tasten de legerplaatsen der Romeinen aan, welken zij daaruit verdrijven en op de vlugt jagen. Eindelijk echter worden zij, na een' dapperen en standvastigen tegenstand, door Caesar met eene groote krijgsmagt geheel verslagen, zoodat zestig duizend mannen van hun volk daarbij sneu-

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merk teekens op de kaart.
Jaar der wereld.		
3946	velden, en slechts een gering aantal den strijd ontkomt. Julius Caesar, na genoegzaam in Belgie de volksstammen verdreven en uitgeroeid te hebben, komt aan de Waal en Maas, en verslaat de Tenkteren (een volk uit Duitschland, van gene zijde van den Rijn, die dat gedeelte van het land der Menapiërs, na dezen verjaagd zijnde, in bezit hadden genomen), derwijze, dat er slechts weinigen van hen de algemeene slagting ontkwamen.	Prov. N. Bra- band; Woudri- chem tegen over Gorkum. Ge- vechten.
5946	De Batavieren of noordelijke Nederlandsche volkeren gaan, nadat Julius Caesar de zuidelijke Nederlandsche Bondgenooten aan de Romeinen onderworpen heeft, hunne grenzen bereikende, met de Romeinen een traktaat van alliantie aan, en helpen hun Britannica veroveren, nadat zij op de Britten eene roemrijke overwinning hebben behaald.	Brittannie. Zie de Wereldkaart. N°. 2.
na J. C. 12	Claudius Drusus, Romeinsch veldheer onder keizer Augustus, vereenigt, door het graven van een kanaal, den Rijn met den IJssel, bedijkt de regterzijde van de eerstgemelde rivier, en legt in het land eenige sterkten aan, waaronder Drususaburg (thans Doesburg).	Prov. Gelders- land. Merkw.
15	Het Huis te Britten gesticht.	Prov. Z. Holl., aan de monding van den Ouden Rijn. Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.
15 en 16

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

De Batavieren gaan, onder den Romeinschen veldheer Vitellius, langs de Zuiderzee door Vriesland, met twee keurbenden naar de Eems, doch worden onderweg door een' vreesselijken storm en zware overstrooming overvallen, waardoor velen verdrinken en ellendig omkomen. De overigen redden zich, doornat, op eene hoogte bij Leens, en brengen de nacht aldaar zeer kommerlijk door. Van hier worden zij door de niet minder beschadigde vloot van Germanicus afgehaald en geborgen.

Prov. Groning.
Volk en vloot.

De vloot van Germanicus, uit ongeveer duizend galeijen bestaande, vertrekt, na zijne overwinning aan de Wezer en Elve, van de Eems naar het eiland der Batavieren terug, doch worden aan de kusten der Noordzee door een' fellen storm overvallen; waardoor eene menigte van hen verongelukken en aan kusten en eilanden stranden, terwijl anderen de Noordzee indrijven en in een' deerlijken toestand in Brittanje en Engeland aankomen.

Prov. Groning.
Noordzee. Eilanden en ver-
strooide schepen.

Eerste opstand der Friesen tegen de Romeinen, onder Ulennius, ter oorzaak van zware schattingen en slavernij, aan vrouwen en kinderen opgelegd. Zij belegeren hunnen landvoogd in eene sterkte, van welke zij, bij de aankomst der gezamenlijke krijgsmagt van den veldheer Apronius, opbreken, het

Prov. Vriest.
Gevechten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteeken,
op de kaart.

Romeinsche leger geheel verslaan, en bij
het woud van Baduhenna grootendeels af-
maken. De Romeinen namen hierover gee-
ne wraak.

44 Corbula maakt, onder keizer Claudius, een
verbond met de Friesen, en bouwt aldaar
eene sterkte. Dit is de oorsprong van de
stad Groningen.

69. De Batavieren, door de Romeinsche prefekten
onderdrukt, geplunderd en mishandeld, be-
ginnen den opstand tegen Vitellius, on-
der Claudius Civilis; de Kaninefaten, een
volk ten noorden van hen aan de kusten
van Zuid- en Noordholland wonende, on-
der hunnen veldheer Brinio, en de Friesen
na den dood van keizer Nero; zij over-
meesteren twee Romeinsche legerplaatsen en
verdrijven dezen uit hun land.

69 Civilis verslaat de Romeinen aan den Rijn,
en 24 Romeinsche schepen, met Bataafsche
roeijers bemand, gaan tot hem over, als
ook andere Bataafsche keurbenden van het
Romeinsche leger; de overigen wijken naar
de Romeinsche legerplaats Castra Vetera bij
Xanten. Acht Bataafsche keurbenden, te
Bonn aan den Rijn naar Rome bestemd,
verslaan de Romeinen, die hen willen tegen-
houden, en komen bij Civilis te Vetera. Vele
andere volken vallen hem toe, en leggen

Prov. Groning.
Merkw.

Noordelijke
Prov. Gelderl.,
Holl. en Vriesl.,
aangewezen door
volk en hutten
tusschen 69,
Kaninefaten en
Zuid-Holland.

Xanten,
Kleefsl., Bonn,
Pruissische le-
gerplaatsaan den
Rijn. Leger-
plaatsen en ge-
vechten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

den eed van getrouwheid aan den keizer
Vespasianus af.

69 Civilis bestormt nu de sterke legerplaats der
Romeinen te Xanten, maar wordt tweemaal
met groot verlies afgeslagen. Vervolgt het
beleg dier plaats.

Kleefland in
Pruiss. Belege-
ring. Gevechten.

69 De Romeinen onder hun veldheer Vocola met
een nieuw leger niet tegen Civilis durven-
de optrekken, nemen hunne legerplaats te
Gelduba, thans Gelb, hooger aan den Rijn.
Civilis wil hen met een gedeelte van zijne
magt overvallen; hij ontmoet halverwege,
bij de regter legerplaats Asciburgium (thans
Asburg), de Romeinsche krijgsmagt, die ge-
noegzaam geheel verslagen wordt. Vocola
ontvangt op dit oogenblik de Vaskonsche
hulpbenden, en tast de bondgenooten aan,
die allen in een' bloedigen veldslag omko-
men; waarbij alleenlijk hunne ruitery zich
redden kan.

Pruissen aan
den Rijn. Le-
gerplaats te As-
burg en gevecht.

Vocola overvalt hierop de bondgenooten
bij de belegering van Castra Vetera, waar
Civilis in groot levensgevaar komt, en Vetera
ontzet wordt.

69 Civilis belegert op nieuw Vetera. De Romei-
nen trekken, uit gebrek aan leeftogt, naar
hunne legerplaats Novesium (thans Nuis)
terug. Civilis en de bondgenooten maken
zich meester van hunne mondbehoefsten en

Pruissen aan
den Rijn. Ver-
overingsteeken.
Gevechten met
ruitery voor No-
vesium.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

veroveren hunne legerplaats Gelduba. Een gevecht met de ruitery voor Novisium loopt ten nadeele van de Romeinen af. De Romeinen slaan tot miterij over; zij vermoorden Hordeonius en Flaccus, terwijl Vocula zich door de vlugt redt.

70 Na den dood van Vitellius valt Civilis den Romeinen en den nieuwen keizer Vespasius af; hij maakt een verbond met de veldheeren Classicus, Tutor, Sabinus, van de Trevieren, Lingonen, Galliërs en andere volken en Agrippina's Bouwstad (thans Keulen).

Na eene langdurige belegering en vreeselijken hongersnood, geeft Castra Vetera zich over; al de legerplaatsen der Romeinen worden uitgeroeid en verbrand. De verbonden willea het rijke Agrippina plunderen, doch zulks wordt hun door Civilis belet. Zij reiken geschenken en landen aan hem en de godin Velleda uit, en gaan tot het bondgenootschap over.

70 Claudius Labeo stuit Civilis met eenige verzamelde volkeren, als Betusiërs, Tongren en Nerviërs. Er ontstaat een gevecht tusschen hen aan de Maas bij Maastricht. Labeo neemt de vlugt en de gemelde volkeren vereenigen zich met Civilis.

70 Petilles Cerialis komt als bevelhebber met acht keurbenden van Rome, waarbij zich nog

Pruissen aan
den Rijn: Castra
Vetera. Keulen.
Veroveringsteeken.

Prov. Limburg.
Gevechten.

Trier, Pruis-
sen. Gevecht en
legerplaats.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

anderen voegen, terwijl vele Trevieren en anderen wederom tot hen overloopen. De veldheer der bondgenooten, Valentinus, verschanst zich sterk te Rigodulum aan de rivier de Moezel, beneden Trier; maar zij worden door Cerialis geheel verslagen. Valentinus en andere Belgische bevelhebbers worden gevangen genomen, en Trier, de bouwstad der Trevieren, valt in handen der Romeinen.

70 Civilis en Classicus willen de Romeinen in hunne legerplaats overvallen; zij maken zich meester van de stad, en trekken over de brug naar den anderen oever der Moezel om de vlugtelingen te vervolgen. Cerialis verzamelt hen weder, en stuit met eene keurbende de overwinnaars, waarna de op hunne beurt in hunne legerplaats geheel verslagen wordende Agrippiners, nu tot de Romeinen willen overgaan.

70 Civilis Agrippina (Keulen) verlaten hebbende, trekt, met meer Germanen versterkt, naar Vetera, en rigt aldaar in een laag en moerasig land eene legerplaats op, welke hij door middel van eenen dijk in den Rijn onder water zet; doch zij worden spoedig door Cerialis achterhaald en aangetast. De Romeinen worden in het water door de Germanen verslagen. Civilis wil zijne overwinning vervolgen, en stelt zich in slagor-

Trier, Pruissen.
Gerecht en Le-
gerplaats.

Kleefland, nu
Pruissen. Le-
gerplaats, ge-
vechten. Noord-
Brabant, Troe-
pen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

de, maar wordt door de Romeinen, welke versterking hadden bekomen, nadat zij ten gevolge der verraderij eens overloopers, door dezen in den rug aangevallen waren, na een zwaar gevecht, geheel verslagen. Civilis wijkt naar de stad der Batavieren (Batavodurum, waarschijnlijk Batenburg), en steekt die in den brand. Hij wijkt naar het eiland der Batavieren. De veldheeren Tutor, Classicus en anderen, trekken terug over den Rijn.

70 Met eenige benden versterkt, tast Civilis in het bovenste gedeelte van het eiland de Romeinsche legerplaatsen aan, als Arenacum (Aart of Arnhem), Batavodurum Vicus (Wijk bij Duurstede), Grinnes (Rhenen), Vada (Waardenburg of Wageningen); maar zij worden, na eenige voordeelen behaald te hebben, door de Romeinen geslagen. Civilis redt zijn leven door over den Rijn te zwemmen.

70 De Romeinsche scheepsmagt wordt door de Germanen bij nacht op den Rijn aangevallen; de hoofdgalei van Cerialis en anderen wordt overmeesterd, en tot een geschenk aan de godin Velleda, de rivier de Lippe opgevoerd. Verscheiden scheepsgevechten hebben aan de monden van de Maas en den Rijn, tusschen Civilis en de Romeinen plaats.

Prov. Gelder-
land, legerplaat-
sen.

Pruissen Rijn
hoven de Lippe.
Prov. Holl. bij
Gork. scheeps-
gevechten.

Tijd-
reken-
kund ge-
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

70

Cerialis plundert en verwoest het eiland der Batavieren, hetwelk naderhand overstroomd en verlaten wordt. Cerialis biedt Civilis, bij een mondgesprek, hetwelk zij op eene afgebroken brug te zamen houden, vrede en vergiffenis aan, erkennende de Batavieren als *vrije bondgenooten* der Romeinen, zonder oplegging van schatting, maar enkel onder de verplichting van aan deze laatstgenoemden hulptroepen te leveren.

Prov. Gelderl.
aan den IJssel
eenig volk.

12

Keizer Adrianus sticht het Forum Adriani (Markt van Adrianus); voor den koophandel, bij Voorburg.

Provinc. Zuid-
Holland. Merkw.

183

Alphen (Albiniana) eene legerplaats der Romeinen, aldus genoemd naar Clodius Albiniaansch veldheer.

Prov. Z.-Holl.
Legerplaats.

196

Roomburg bij Leijden, eene wapenplaats van de vijfste keurbende der Romeinen, onder M. A. Antoninus, den zoon van keizer Severus.

Prov. Z.-Holl.
Legerplaats.

358

De Franken, Saliërs, Chamaven en Saksen, die beurtelings in Batavia vallen, worden door keizer Julianus betengeld, en blijven aldaar gedeeltelijk wonen (voornamelijk te Sassenheim), ten gevolge van een verdrag met de Romeinen. De naam Batavieren gaat hierdoor allengs verloren.

Prov. Z.-Holl.
Merkw.

443

De Frankische koningen vestigen den zetel hunner regering in Doornik.

Provincie He-
negouwen. Ko-
ninkl. Kroon.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar na J. C.		
658	Begga en Geertruid stichten de orde der Ba- gijnen, en eene kapel te Geertruidenberg.	Prov. N.-Bra- band. Merkw.
690	De put te Heilo, tot den christelijken Doop bestemd, gegraven door den bisschop Wil- lebrord.	Prov. N.-Holl. Merkw.
695	De Friesen onder koning Radboud en ande- ren, willen de Evangelische godsdienatleer stuiten, doch worden onder Pepijn bij Wijk te Duurstede geheel verslagen.	Prov. Utrecht. Gevechten.
716	Radboud koning der Friesen, en Ragaufried, gaan met hunne schepen den Rijn op tot bij Keulen, waar Karel Martel, koning der Franken, in een bloedig gevecht, geheel door hen verslagen wordt, waarbij schier alle zijn troepen om het leven kwamen, en de koning zelf, met behulp van de duister- nis der nacht, dit bloedbad ontsnapte.	Duitschland aan den Rijn. Gevechten.
716	Karel Martel eene nieuwe krijgsmagt verga- derd hebbende, verslaat de zegevierende Friesen geheel bij Stavelo, met dat gevolg, dat de overblijvenden huiswaarts afrekken.	Provinc. Luik. Gevechten.
719	Willebrord tot bisschop van Utrecht verko- ren, zijnde de eerste bisschop van die pro- vincie.	Prov. Utrecht. bisdom.
719	Radboud, de bekende koning der Friesen, wil Christen worden en zich laten doopen.	Prov. Noord- Holland. Ken.
719	Koning Poppo, zoon van Radboud, in eenen opstand tegen Karel Martel, wordt door eene landing aan het Borndiep, tusschen Oostergo en Westergo, in slagorde geheel	Kroon. Friesland. Ge- vechten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

JRNF NA
J. C.

	verslagen; hij zelf sneuvelt in den hardnekkigen strijd, en geheel Friesland wordt door de Franken verwoest en ten onder gebragt.	
754	Bonifacius, bisschop van Utrecht, bij Dokkum het Christelijk geloof predikende, en, met eenige gewapende magt vergezeld, doopende, wordt door de Friesen overvallen, en wreedelijk vermoord.	Prov. Vriesland. Grafsombe, eenig volk.
777	Het Valkenhof te Nijmegen, nieuw gebouwd door Karel den grooten.	Prov. Gelderl. Keiz. kroon.
779	De Saksen verwoesten Friesland, te vuur en te zwaard. Zij verbranden Deventer, benevens de christenkerk, welke een Engelsch priester, Liafwijn, aldaar gesticht had.	Prov. Overijsel. Gevechten.
810	De Deenen en Noormannen, onder hunnen koning Heriold, vallen met hunne drie onderscheidene vlooten in Vriesland, en verwoesten, plunderen en verbranden dit en andere gewesten.	Provinc. Friesland. Gevechten; vlooten.
837	De Deenen landen in het Eiland Walcheren, waar Eggard, graaf van Walcheren, en Hemming die hun tegenstand doen, sneuvelen. Zij verwoesten; plunderen, en verbranden alles, ook Antwerpen en Holland.	Prov. Zeeland. Vloot en volk.
881	Nieuwe invallen der Noormannen, onder de koningen Godefrid en Sigefrid; zij verwoesten, plunderen en vernielen alles te vuur en te zwaard. Te Nijmegen wordt het keizerlijk paleis in den brand gestoken. Zij waren	Prov. Limburg. Legerplaats.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

de Maas op tot Elslo, even beneden Ma-
stricht, waar zij zich verschansen; na ijsse-
lijke verwoestingen aangerigt te hebben, gaan
zij naar Maastricht, Luik, Keulen, Bonn, Trier,
Deventer, Doesburg en andere plaatsen. Zij
brengen al hunnen buit in huane legerplaats.
Hier worden zij door den keizer met een
aanzienlijk goed en landerijen afgekocht.

384 De Deenen en Noormannen dringen verder in-
de Batavische gewesten, en zelfs in Duitsch-
land tot aan de rivier de Moezel door; zij
vestigen zich te Wijk bij Duurstede; hun
koning Heriold neemt het Christen-geloof
aan, en regeert over het geheele Frankische
rijk.

Prov. Utrecht.
Kon. kroon.

385 Heriolds zoon, Godefridus, na zich in zijns
vaders plaats te hebben gesteld, bedwingt
de zich verzettende Friesen, en doet hen
met stroppen om den hals gaan; maar hij
wordt vervolgens door de dappere en stand-
vastige Friesen geslagen, en door graaf
Everhard in de Betuwe om het leven ge-
bragt, waarna het land geheel en al van de
overweldiging der Deenen en Noormannen
wordt verlost.

Prov. Gelder-
land. Gevechten.

891 Groote slagting onder de Noormannen door
den Frankischen koning Arnold bij Leuven,
waarbij zij ruim 100,000 man verliezen.

Provinc. Zuid-
Brabant.

992 Karel de Eenvoudige, koning van Frankrijk,
verheft, in zijn hof Pladella bij Bladel en

Prov. Noord-
Brabant. Kon.
kroon.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

	Neterzel, Derk tot eersten graaf van Hol- land, onder den naam van graaf Derk I.	
923	Derk I., graaf van Holland, sticht het non- nenklooster te Egmond, en wordt aldaar begraven.	Prov. Noord- Holl. Merkw.
924	Derk II., graaf van Holland, verslaat de Frie- sen bij Rijsburg.	Provinc. Zuid- Holl. Gevech- ten.
925	Inval der Hunnen. Zij verwoesten Vriesland en Gelderland; doch men gaat met hun een verdrag aan. Overblijfsels der Hunnen. Schan- sen tusschen Arnhem en Wageningen.	Gelderland. Merkw.
936	De Friesen en Saxers vestigen zich te Vollen- hoven, in de vijfde eeuw. Balderik, bis- chop van Utrecht, bouwt aldaar een sterk slot (936), en houdt aldaar zijn verblijf, als ook velen der opvolgende Bisschoppen. Jur- rian Schenk, stadhouder van keizer Karel de vijfde, bouwt hier een tweede slot, en houdt aldaar zijne residentie, als ook de hem op- volgende stadhouders, Graven van Megen, van Aremberg en Renneberg. Het eerste bestaat nog gedeeltelijk in zijnen omtrek.	Prov. Overijs. Merkw.
993	Graaf Arnoud wordt te Winkelmade, tusschen Medenblik en Colhorn, door de Friesen ge- heel verslagen.	Prov. Noord- Holl. Gevech- ten.
1005	De stad Thiel wordt door den inval der Noor- maunen verwoest.	Prov. Gelder- land. Merkw.
1039	Graaf Derk III. sticht Dordrecht, te voren Durfos, als eene vesting en tolhuis.	Provinc. Zuid- Holland. Eerst- en merkw.

Tijds- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen en Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar na J. C. 1047	Derk IV. verslaat en overwint, met kleine en ligte vaartnigen, de vloot van keizer Karel III. voor Vlaardingen; herneemt Dordrecht en sterft aldaar aan eene doodelijke wonde.	Provinc. Zuid- Holl. Scheeps- strijd. Merkw.
1061	Graaf Floris I. wordt, na eenen zegevieren- den veldslag onder eenen olmbloom rusten- de, met een groot aantal der zijnen, om het leyen gebragt.	Prov. Gelder- land. Merkw. Gevechten.
1082	Graaf Derk V. overwint, in een scheeps- gevecht, voor IJsselmonde, den Utrechtschen bisschop Koénraad, en bemagtigt het slot te IJsselmonde.	Provinc. Zuid- Holl. Scheeps- gevechten.
1137	Graaf Floris de Zwarten, broeder van graaf Derk de VI., wordt door verraad van de heeren van Arendsberg en van Kuik buiten Utrecht vermoord.	Prov. Utrecht. Gratel. teeken.
1138	Herbert, bisschop van Utrecht, neemt, na het bestormen der kerk, Groningen in, en maakt zich van die stad en van Drenthe meester.	Prov. Groning. Jaargetal.
1138	Otto van Benthem, zwager van Graaf Derk de VI, valt in Drenthe, doch wordt door den bisschop geslagen, na eene groote slag- ting, en hij zelveu gevangen genomen en naar Utrecht vervoerd.	Prov. Drenthe. Gevechten.
1138	Graaf Derk de VI, brengt door beleg Utrecht in gevaar; de bisschop, wien de wereld- lijke magt tegen hem ontbreekt, gaat in plegtigheid met zijn geestelijken, met een boek in de hand uit de stad, om hem den	Utrecht. Bis- schoppel. stad.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen en Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

	ban voor te lezen. Graaf Derk gaat barre-voets en blootshoofds aan den bisschop vergiffenis vragen.	
1165	Graaf Floris III. wordt in den Elsas, in een ongelukkig gevecht, geslagen en gevangen genomen en zit te Brugge 2 jaar gevangen.	Provinc. West-Vlaanderen.
Graaf. teeken.
1166	Graaf Floris wordt na zijne terugkomst door de Westfriezen bij Schagen geheel verslagen, nadat in den tijd zijner gevangenis de Haarlemmers, Schagen en de Friezen, Alkmaar te vuur en te zwaard vernield hadden. Alkmaar nu weer en andere plaatsen verbrand en geplunderd.	Prov. Noord-Holl. Schagen.
1203	Graaf Derk VII. wordt door den bisschop van Utrecht en den hertog van Lotharingen bij Heusden verslagen en gevangen genomen, en doet bij zijn ontslag, afstand van de stad Dordrecht.	Prov. Noord-Breb. Gevecht.
1204	Bloedige twist, roof, plundering en moord der meeste steden in Holland en Utrecht, tusschen graaf Lodewijk van Loon, gehuwd met vrouw Ada, en de bisschoppen van Luik en Utrecht, Hertog van Limburg, de markgraaf van Namen aan zijne zijde, en graaf Willem den I. met de Kennemers, en daarentegen nog door de Vlamingers in Zeeland aangevallen, waar hij met levensgevaar ontkomt. Eindelijk na veel gevechten, en door van veel hollandsche edelen bij het innemen van Leyden, gaat het leger van	Prov. Zuid-Holl. Gevechten.

Tijds- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar na J. C.		
	graaf Lodewijk van schrik op de vlugt, en laat alles tot buit; waarna hij een verdrag met hen sloot, en graaf Willem I. van Holland, leenman van den Bisschop van Utrecht werd.	
1213	Gravin Ada, op den Burg te Leyden belegerd, geeft zich over; wordt in eene gevangenis op Texel gebragt en verder naar Engeland vervoerd.	Prov. Zuid-Holland. Graaf. Teekenen.
1218	Na eenige overwinningen op de Franschen, verliest graaf Willem I. den slag bij Bouvines, en wordt aldaar met velen zijner graven en edelen gevangen genomen en niet dan na het betalen van een aanzienlijk losgeld ontslagen.	Prov. Namen. Gevechten.
1220	Graaf Willem I. van Holland, doet met eene aanzienlijke magt eenen kruistogt naar Egypte en veroverd Damiate, van welke stad hij de zilveren klokjes aan de stad Haarlem ten gedenkteeken schenkt.	Prov. Zuid-Holland. Eert.
1226	De Bisschop van Utrecht wordt bij Coeverden door de Drenthenaars, met behulp van graaf Gerard van Gelder, onder hunnen slotvoogd Rudolf, geheel verslagen, met verlies van zijne leger-behoefsten en schepen in de Rivier de Vecht; bij welk gevecht de Bisschop en zij broeder gedood werden.	Prov. Drenthe. Gevechten.
1248	Graaf Willem II. van Holland neemt Aken in, en wordt aldaar als roomsch koning gekroond.	Rijkstad Aken, greuzen, Prov. Limburg. Kon. Oyerw. sted.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merktekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1250

Jacob van Maerlandt, oud Nederlandsch dichter te Damme.

Prov. West-
Vlaanderen.
Eerteeken.

1252

Vrouw Margareet doet, onder bevel van haren zoon Guij, met eene sterke magt van Vlamingers en andere naburige volkeren, een' inval in Walcheren, doch wordt door graaf Floris, koning Willems broeder, na hare landing, onverhoeds overvallen, en, na eene groote slagting, graaf Guij zelve gevangen, hare schepen en bagaadje veroverd, en de overigen, na verbeden lijfsgenade, naar huis gezonden.

Prov. Zeeland.
Landing, schepen, gevechten.

1257

Graaf Willem II., roomsch koning, wordt in een ongelukkig gevecht, bij Hoogwoud, geslagen, en sneuvelt op het ijs.

Prov. Noord-
Holl. Gevechten.

1282

Graaf Floris V. wil de West-friezen onderwerpen; levert hun verscheiden bloedige gevechten, in den omtrek van Alkmaar en Heilo, waar vele voorname Hollandsche ridders sneuvelen. Eindelijk landt graaf Floris met eene Hollandsche en Zeeuwsche vloot bij Wijdenis en Schillinkhout, waar de Friezen, na viermaal geslagen te zijn, overwonnen, en hunne vlugtelingen gedood of gevangen worden. Graaf Floris wordt het lijk van zijnen vader aangewezen, hetwelk hij te Middelburg ter aarde laat bestellen. Nadat hij de Friezen, geheel ten onder heeft gebragt, laat hij vier sterkten met bezetting in hun land leggen.

Prov. Noord-
Holl. Schepen
en krijgsvolk.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1288

Groote overwinning door Jan I., hertog van Braband, met eene geringe krijgsmagt, te Woeringen, aan den Rijn, behaald op den Aartsbisschop van Keulen, waarbij deze, benevens hertog Reinoud van Gelderland, graaf Adolf van Nassau en andere aanzienlijke personaadjen worden gevangen genomen.

Rijn bij Keulen.
Gevechten.

1295

De Vlamingers doen een' inval in Zeeland; doch worden in Zuid-beveland derwijze geslagen, dat meer dan 1000 man, die hunne schepen niet konden bereiken, verdronken, terwijl de overigen gevangen en gedood worden.

Prov. Zeeland.
Schepen en ge-
vechten.

1295

Koning Eduard van Engeland verleent aan de Hollanders de vrije haringvangst op de Engelsche kust.

Engelsche kust
bij Yarmouth.
Haringbuizen.

1296

Floris V. wordt door zijne edelen gevangen genomen, die hem op het slot van Muiden brengen, om hem naar Engeland te vervoeren; zij worden vervolgd en hij nabij Naarden vermoord.

Prov. Noord-
Holland. Merkw.

1296

Het slot Kronenburg bij Loenen ingenomen, en G. van Velsen benevens de overige daarin gevlugte edelen gestraft.

Prov. Utrecht.
Merkw.

1297

Willem, Bisschop van Utrecht, wil zich bij den dood van graaf Floris meester maken van Holland, neemt Muiden in, en predikt eenen kruistogt tegen graaf Jan I. en de Hollanders. Doch zijne vloot, waarmede hij in Waterland wilde landen, wordt door

Prov. Noord-
Holland. Zeege-
vecht.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar 1111 J. C.	de Kennemers en Waterlanders voor Mon- nikendam geheel verslagen, zoo dat de Bis- schop ter naauwernood met een ligt vaartuig ontkomt, en in Overijssel aanlandt.	Prov. Noord- Holl. Gerechten.
1297	Jan de I., graaf van Holland, slaat de Friezen, die na den dood van zijnen vader weder in opstand geraakt waren, en alle sloten en sterkten geslecht hadden. Te Vroone en Ouddorp bij Alkmaar, werden wel drie dui- zend van hen op de plaats gedood. De West-friezen, worden nu geheel in Holland ingelijfd.	Prov. Zuid- Holland. Merkw.
1299	Wolferd van Borselen, een Zeeuwsch edelman, te voren van de partij van G. van Velsen; wordt door den invloed van koning Eduard van Engeland, voogd van graaf Jan, zoon van Floris de Vde 1297; waardoor Jan van Avennes, die der partij van Frankrijk toege- daan was, met zijnen aanhang verdreven wordt. Wolferd beheerscht den graaf en wil hem zelfs naar Zeeland vervoeren. Hij be- rokkent zich hierdoor den haat der Holland- sche edelen en van het volk, en wordt in 1299 te Delft door het gemeen op eene aller- wreedste wijze vermoord. Jan van Aven- nes, neef van graaf Jan I. wordt nu voogd van den graaf en vaardigt een streng bevel tegen de moordenaars, en de partij van graaf Floris V. uit.	Prov. Utrecht. Merkw.
1301	Willem, Bisschop van Utrecht, valt met eene	

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke k-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

gewapende magt in Amstelland en verwoest Woerden te vuur en te zwaard; doch wordt door de Hollandsche edelen tusschen Woerden en Utrecht verslagen, waarbij Bisschop Willem zelf sneuvelt.

1502 Philippus, koning van Frankrijk, en graaf Robert van Artois, worden met hun leger totaal bij Kortrijk, aan de rivier de Leije, door de Vlamingers verslagen, waarbij graaf Robert en andere voorname edelen en ridders, benevens 15 à 20000 van hun volk omkomen.

Prov. West-
vlaanderen.
Kortrijk. Ge-
vechten.

1503 De turf door de Franciskaner monnikken van het klooster te Giethoorn, het eerst uitgevonden, en tot brandstof gebruikt.

Prov. Overijse-
sch. Uitv.

1503 De Vlamingers doen met hunne vloot een' inval in Zeeland, onder jonkheer Guij, bij afwezigheid van graaf Jan II. De Hollandsche vloot wordt geslagen, als ook het overige van hun leger op Walcheren. Middelburgst wordt bij beleg door hen ingenomen, maar voor Zierikzee worden zij terug gedreven. Guij vertrekt hierop met het overschot der vloot naar Holland, en loopt in de Maas binnen.

Zeeland. Ge-
vechten te land
en ter zee.

1504 Jonkheer Willem, zoon van graaf Jan II, landt wederom met zijne vloot in Duiveland, maar wordt door eenen hoop Vlamingers overvallen, waarbij vele voorname Hollanders sneuvelen. Bisschop Guij van Utrecht wordt gevangen, en jonkh. Willem bergt zich ter naauwernood in Zierikzee.

Prov. Zeeland.
Gevechten.
Vloot.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1504

Guij komt met zijne vloot bij Geervliet op de Maas. Gansch Zuid-Holland onderwerpt zich aan hem, behalve Dordrecht en Haarlem. Utrecht wordt ook door hem ingenomen. Jan II. hertog van Brabant valt in Holland, neemt Geertruidenberg in, maar wordt voor Dordrecht terug gedreven, en naderhand bij Waalwijk geslagen, waarop hij naar huis trekt.

Prov. Noord-
Brabant. Ge-
vechten.

1504

Witte van Haamstede, natuurlijke zoon van graaf Floris de V., landt te Zandvoort met een schip, en brengt de steden tegen de Vlamingers in opstand; en stuit haar bij het Mannenpad. Na eenige voorvallen verlaten zij Zuid-Holland en Utrecht, die dus van de overheersching der Vlamingers geheel verlost worden.

Prov. Zuid-
Holland. Schip
bij Zandvoort.
Pronknaald.
Merkw.

1504

Moorddadige twee Jaagsche veldslag tusschen den Franschen onderkoning Philips en de Vlamingers tusschen Rijssel, Donay te Mons en Penle, waarbij 9000 Franschen en 14000 Vlamingers sneuvelden.

Grenzen Henegouwen. Ge-
vechten.

1504

De Vlamingers, na, onder Renesse, Holland te hebben afgeloopen en verwoest, worden verdreven; bij den terugtogt verdrinkt Renesse in de rivier de Lek, bij het Bousekummer veer.

Prov. Utrecht
en Gelderland.
Merkw. Woik.

1504

De Vlamingers, onder graaf Guij, komen weer met eene nieuw toegeruste vloot voor Zierikzee, de eenige stad, welke zij nu niet in Zeeland bezitten. Jonkheer Willem, admiraal der Hollandse en Grimaldi der Fransche vloot,

Prov. Zeeland.
Scheepgevecht
en landroeven.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebertenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

overwinnen de Vlamingers, na een' hevi-
gen strijd, vóór Zierikzee. Vele hunner
schepen worden genomen, en graaf Guy,
benevens vijf duizend Vlamingers, gevan-
gen gemaakt. De overigen redden zich door
de vlugt.

1512 Het bisschoppelijk slot te Vollenhoven wordt
door de Stellingwerper Friezen op eene bui-
tengewone en woedende wijze bestormd;
doch niet minder dapper en onverschrok-
ken door den slotvoogd Herman verdedigd.
De Friesen ondergaan bij deze bestorming
een groot verlies van manschap. Genoemd
slot wordt door den Bisschop en eenige
Hollandsche hulptroepen ontzet.

1526 De wederspannige Vlamingers worden, na ve-
le bloedige gevechten, door de Franschen,
onder koning Philip VI, met medehulp van
graaf Willem III, en hollandsche en zeeuw-
sche edellieden, bij Cassel geslagen: zoo dat
er 13,000 van hen sneuvelden; waarna zij
zich aan hunnen graaf onderwerpen.

1528 De Luikenaars, ten getale van 20,000, in op-
stand tegen hunnen Bisschop, worden door
graaf Reinoud II. van Gelder, met een le-
ger van 2000 man verslagen, en vele dui-
zenden van hen gevangen genomen. De
graaf ontving voor hen een aanmerkelijk
losgeld.

Prov. Overijs-
sel. Gevechten.
Scheepsvloten.

Frankrijk, t
grenzen. West-
vlaanderen. Ge-
vechten.

Prov. Luik.
Gevechten.

Tijds-
reken-
kundige
orde.

Gebourtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1332

De Fransche vloot, bestaande uit 120 schepen, bemand met 40,000 koppen, wordt bij Sluis in Vlaanderen door de Engelsche en Nederlandsche vloten geslagen.

Prov. Oost-
vlaanderen.
Zeegevechten.

1343

Graaf Willem IV., voor Stavoren door de Friezen verslagen, sneuvelt in dit gevecht.

Prov. Vriesland.
Gevechten.

1351

Zeeslag van de landvoogdesse Margaretha voor Veere; zij behaalt de overwinning.

Prov. Zeeland.
Gevechten.

1351

Zeeslag van Margaretha voor de Maas; zij verliest den slag en vlugt naar Engeland.

Prov. Zuid-
Holl. Gevecht
ter zee.

1357

De hertog van Brabant, Wenzelaus, wordt, in een bloedig gevecht, met hertog Eduard van Gelder, te Baltweiser geslagen. Laatsgenoemde kwam in dat zelfde gevecht door verraad om. De Gentenaars in opstand en gestraft.

Gulick. Pruissische. Gevechten.

1357

Leuven in opstand tegen den hertog Wenzelaus, moet zich aan hem onderwerpen. Leuven bezat toen wel 4,000 weefgetouwen en 150,000 inwoners, waarvan toen een groot getal naar Engeland verhuisde.

Prov. Zuid-
Brab. Merkw.

1357

Omstreeks dezen tijd beginnen de onlusten tusschen de partijen der zoogenaamde Hoekschen en Kabeljauwschen, die onder geweldige beroeringen en verwoestende gevechten, anderhalve eeuw voortduurden. Na geruimen tijd tegen zijne moeder Margaretha krijg gevoerd te hebben, wordt graaf Willem V. krankzinnig, en te Quesnoy opgesloten, alwaar hij, in het jaar 1386 overlijdt.

Thans Frankr.
Grenzen van Henegouwen.
Graaf. teeken.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar, na
J. C.

1361

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Prov. Gelder-
land. Gevechten.

1361

Burgerkrijg in Gelderland, ten gevolge der verdeeldheden tusschen de Heeckersche en Bronkhorstsche partijen. Eerstgemelden, eindelijk, onder den hertog van Gelderland, Reynold, bij Thiel, door laatstgemelden onder diens broeder, Eduard, verslagen, en hertog Reynold gevangen genomen.

Prov. Gelder-
land. Merkw.

1382

Reynold, hertog van Gelderland, door zijn' broeder Eduard in naauwe hechtenis gehouden op den Huize Nyenbeek bij Voorst. Eduard wordt vervolgens hertog van Gelderland.

Prov. West-
vlaanderen.

1390

De Gentenaars in opstand tegen hunnen graaf Lodewijk, worden door dezen, met bijstand der Franschen, te Rozebeke geslagen, bij welke gelegenheid er wel 20,000 sneuvelen.

Prov. Zeeland.
Uitv.

1390

Willem Beukelszoon, te Biervliet, de uitvinder van het haringkaken.

Provinc. Zuid-
Holl. Merkw.

1396

Aleid van Poelgeest begunstigd door Hertog Albrecht, wordt in 's Gravenhage door verscheidene wonden vermoord.

Prov. Vries-
land. Vloot en
gevechten bij de
Kuinder.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1398

trekken, en in Vriesland bij de Kuinder landen. De Friezen, 30,000 man sterk, worden daar in een hardnekkig gevecht geheel verslagen; daar zij liever vrij wilden sterven dan gevangen genomen worden. Hun gansche land werd nu verwoest; en Hertog Albrecht vertrok weder van daar, nadat hij het lijk van graaf Willem IV. uit deszelfs graf in het oude klooster had doen opdelven, om het met zich mede te voeren; en nadat hij orde op de regering gesteld, en zich zelven tot heer verklaard had.

De Friezen komen ruim een jaar daarna weer in opstand, verjagen en brengen de achtergebleven hollandsche bezetting om het leven, als mede de Groningers en Ommelanders, onder den naam van Schieringers. Graaf Willem, Albrechts zoon, vertrekt weer met eene vloot en leger, en landt aan de Lemmer. De Friezen en Groningers vechten overal met verdubbelde woede, om zich van het juk der onderwerping te bevrijden. Doch in 1400 volgde er een nieuwe opstand, en de Friezen namen den tegen hen afgezonden veldheer Brederode, bij Molquerum, gevangen. Een bestand van zes jaren met den hertog Albrecht aangaan, zonder hem echter als hunnen heer te erkennen, eindigde den Frieschen oorlog.

Prov. Vries-
land. Vloot en
troepen in de
Lemmer.

Tijd-
reken-
kundige
onde.

Jaar na
J. C.
1400

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

1400

Willem Eggert, een rijk koopman van Amsterdam, sticht het slot en den oorsprong van Purmerend, en de St. Katharina of nieuwe Kerk te Amsterdam.

Prov. Noord-
Holland. Merkw.

1404

Hertog Albrecht overleed in 's Gravenhage. Zijne vrouw, Margaretha van Kleve, wilde, om zijne schulden, den boedel niet aanvaarden, stiet, naar de gewoonte dier tijden, denzelfen met den voet, en ging met geleende kleederen, en onder het wegwerpen van een' stroohalm, voor de lijkbaar. Eene gelijke gebeurtenis had in denzelfden jare plaats met de hertogin weduwe van Filips van Bourgondië, die haren gordel afdoed en denzelfen nevens hare beurs en sleutel op des overledens doodkist lei.

Prov. Zuid-
Holland. Graaf-
teeken.

1408

De Luikenars hunnen Bisschop Jan van Beijeren, verdreven hebbende, werd hunne magt 50,000 man sterk door de hertogen Willem de VI. en Jan van Bourgondiën, bij Elch en Otthey, geheel verslagen, bij welke gelegenheid de nieuw verkoren Bisschop en zijn vader sneuvelden, en de Luikenars' eene wreede straf ondergingen.

Prov. Luik.
Geschieden.

1415

De gebroeders H. en J. van Eyck, te Brugge, vinden de kunst uit, van met Olieverf te schilderen.

Prov. West-
vlaanderen.
Uitv.

1416

Het eerste haringnet te Hoorn gebreid.

Prov. Noord-
Holl. Eersteek.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1425

De boekdrukkunst door Laurens Koster te Haarlem uitgevonden.

Prov. Noord-
Holland. Uitv.

1425

Gravinne Jacoba van Beijeren ontvlugt in mansgewaad en te paard, uit hare gevangenis te Brugge na van Bergen in Henegouwen vervoerd te zijn.

Prov. West-
vlaanderen.
Merkw.

1426

Hoogeschool te Leuven gesticht.

1426

Jacoba van Beijeren te paard, de Hoeksche partij aanvoerende, verslaat tot tweemalen Philips, aan het hoofd der Kabeljaauwschen, in de gevechten bij Alphen.

Prov. Zuid-
Brab. Akadem.
Provine. Zuid-
Holland. Ge-
vechten.

1426

Jacoba van Beijeren neemt het slot te Schoonhoven in, Albrecht Beiling wordt aldaar levend begraven.

Provine. Zuid-
Holl. Merkw.

1427

Zeeslag der vloot van Jacoba van Beijeren bij Wieringen; zij wordt geslagen, en Jacoba vlugt naar Engeland.

Prov. Noord-
Holl. Gevechten
ter zee.

1431

Jacoba van Beijeren vermaakt zich met Ridderlijke spelen, daar zij zelve te Goes den Papegaai met den kruisboog afgeschoten hebbende tot koningin der schutters wordt verklaard en het geschenk hiervoor ontvangt.

Zeeland. Merkw.

1432

Frank van Borselen op het kasteel te Rupelmonde gevangen gezet, wordt ontslagen.

Prov. Oost-
Vlaanderen.
Merkw.

1435

Jacoba van Beijeren, van alle ambten ontslagen, woont met Frank van Borselen op het slot van Teylingen, te Sassenheim.

Prov. Zuid-
Holl. Merkw.

1450

Arnold, Hertog van Gelderland, wordt door zijn' zoon uit zijn bed geligt, en op het slot te Buren gevangen gezet.

Prov. Gelder-
land. Merkw.

Tijd-
reken-
landige
orde.

Jaar na
J. G.
1451

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

1451	Thomas à Kempis, in het St. Agnesberg-klooster te Zwol, maakt zich beroemd door het tot op dezen tijd vermaarde werkje: Navolging Christi.	Prov. Overijsel. Merkw. Eerteek.
1465	De Hollandsche schepen voeren eenen bezem aan hunne mast, ten zinnebeeld, dat zij de zee van roovers schoon vegen.	Hollandsche zee kust. Schepen met bezems.
1467	Desiderius Erasmus te Rotterdam geboren.	Prov. Zuid-Holland.
1470	Adolf van Gelder, nadat Karel I., of de Stoute, zijnen vader uit diens gevangenschap had verlost, wordt door dien vorst op het slot te Vilvoorden gevangen gezet.	Prov. Brab. Merkw. Eert.
1481	Jan van Schaffelaar, een Kabeljaauwsch Hopman te, Barneveld, op den toren belegerd, en zijn leven ten vrijdom der bezetting geëischt zijnde, offert zich zelven op, door zich vrijwillig van boven neêr te storten.	Prov. Zuid-Holl. Honneurs.
1482	Maria, met haren gemaal, buiten Brugge ter jagt zijnde, stort met haar paard, en sterft later aan de gevolgen van dien val.	Prov. West-Vlaanderen. Lieden te paard.
1482	Joost van Lalaing herovert de stad Hoorn op de Hoeksche partij; deze stad wordt te dier gelegenheid deerlijk verwoest.	Prov. Noord-Holland. Overw. steden.
1489	Jonker Frans van Brederode, voor de Hoeksche partij strijdende, verliest den zeeslag voor Brouwershaven, wordt gevangen genomen, en overlijdt te Rotterdam aan het gevolg zijner wonden. Hierop volgt het innemen van Sluis in Vlaanderen en einde der Hoeksche partij.	Prov. Zeeland. Zeegevecht.

Tijd-
reken-
kundig
orde.

Jaar na
J. C.

1500

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

1500

1500

1507

1512

1515

1526

De Friezen door den keizer tot eene groote schatting gedwongen, komen hierdoor in opstand; worden door Albrecht van Saksen, wien zij zijn zoon te Franeker door hun groot getal ingesloten hadden, doch die ontzet was geworden, nu niet in genade aangenomen; maar ondergaan de diepste vernedering, en hunne bevelhebbers de wreedste, te voren nooit gehoorde, straffen.

Keizer Karel V. te Gend geboren.

De Geldersche vloot wordt, in eenen aanslag op Monnikendam of Edam, door de Hollandsche vloot met groot verlies geslagen.

Hertog Karel van Gelder neemt Weesp en Muiden in, maar zijn aanslag op Amsterdam mislukt.

Karel, hertog van Gelder, steekt de voorstad buiten de St. Antonies-poort van Amsterdam in brand, en vernielt een twintigtal vaartuigen in de oude waal.

Medenblik en Alkmaar worden, na vele zee-rooverijen en het nemen van Hollandsche koopvaardij vloten, door Groote Pier uitgeplunderd en verbrand.

Maarten van Rossum, na eerst met de Gelderschen, Utrecht te hebben ingenomen, gaat met hen en eenige Utrechtsche burgers Zuid-Holland plunderen, en den ingezetenen hunne bezittingen rooven; vervolgens het hof in 's Gravenhage innemen. Na dit plunde-

Prov. Vries-
land. Franeker.
Krijgsv. Merkw.

Oostvlaanderen.
Keiz. kroon.
Prov. Noord-
Holland. Vloot.

Prov. Noord-
Holl. Gevech-
ten.

Prov. Noord-
Holl. Gevech-
ten. Merkw.

Prov. Noord-
Holland. Sche-
pen voor Me-
denblik.

Zuid-Holland.
Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebertenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

ren en rooven worden zij nog met f 20,000 afgekocht; doch die van Utrecht worden kort daarna door hunnen Bisschop zwaar gestraft. Utrecht komt nu onder het gebied van den keizer, die er het slot Vredenburg sticht.

1534 De Herdoopers willen zich meester maken van Amsterdam en andere plaatsen; maar worden aldaar, na het innemen van het stadhuis, waarbij er velen omkomen, zwaar gestraft.

1537 Aanslag der Geldersche vloot op Enkhuisen, alwaar de ankers derzelve, nog heden aan den dus genoemden Oost-Indischen toren hangen.

1539 Karel II. straft op eene gestrengte wijze de Gentenaars voor hunnen opstand.

1554 Keizer Karel V. woont eenen geruimen tijd te Kampen.

1555 Keizer Karel V. doet te Brussel in de vergadering der algemeene staten, na het hon- den eener aanspraak in het fransch, en leunende op den schouder van prins Willem I., afstand van de regering over de Neder- landen aan zijn' zoon Philips.

1558 Overwinningen van graaf Egmond, bevelheb- ber in Nederlandsch keizerlijke dienst, bij Grevelingen.

1559 Philips II. koning van Spanje, komt in, en vertrekt weder uit de Nederlanden.

Prov. Noord-
Holl. Merkw.

Prov. Noord-
Holland. Vloot.

Prov. West-
Vlaanderen.
Merkw.

Prov. Overijs-
sel. Keiz. kroon.

Prov. Zuid-
Brabant. Keiz.
kroon.

Prov. West-
Vlaanderen.
Fransche gren-
zen. Gevechten.

Zeeland.
Scheepsvloot.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1566

Het verbond der Nederlandsche edelen; zij leveren aan de landvoogdesse Margaretha een smeekschrift in; waarna zij den naam van Geuzen aannemen.

Prov. Zuid-
Brab. Merkw.

1567

Prins Willem I. neemt bij zijn vertrek naar Duitschland te Willebroek een teeder afscheid van den graaf van Egmond.

Prov. Antwer-
pen. Merkw.

1567

Komst des hertogs van Alva in de Nederlan-
den. Men vindt geene schepen genoeg voor
de vlugtelingen naar Amsterdam, Emb-
den, enz.

Zuiderzee en
Schepen.

1568

De graven van Egmond en Hoorn, en meer
andere Nederlandsche edelen en aanzienlij-
ken worden, op last des hertogs van Alva,
te Brussel onthald.

Prov. Zuid-
Braband.
Merkw.

1568

Het leger van prins Willem I., in Duitschland
bij één verzameld, trekt tegen den hertog
van Alva op, langs de Maas tusschen Roer-
monde en Maastricht, doch bij tijdingen van
ongelukkigen uitslag verloopt hetzelfde.

Prov. Limburg.
Leger.

1568

De Spanjaarden bij Heiligerlee, onder van
Aremberg, verslagen; graaf Adolf van Nas-
sau sneuvelt.

Prov. Groning.
Gevechten en
Merkw.

1568

Graaf Lodewijk van Nassau te Jemgum aan
de Eems, door Alba verslagen.

Oost-Vries-
land. Grenzen
van Groningen.
Gevechten.

1570

Heldendaad van Herman de Ruiters, op Loe-
venstein.

Prov. Gelder-
land. Merkw.

1572

Den Briel ingenomen door de Watergeuzen etc.

Prov. Zuid-
Holland. Sche-
pen en Troepen.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar na J. C. 1572	Bergen en Henegouwen door graaf Lodewijk ingenomeu, en door den hertog van Alba weder hernomen.	Prov. Henegouwen. Ver- veringsteekou.
1572	De rijke vloot, onder de hertog van Medina-Celi, komende uit Spanje, wordt door de Vliissingers, ter waarde van f 1,800,000 genomen. Medina-Celi redt zich ter naauwer-nood te Sluis, in Vlaanderen.	Zeeland. Merk- waard. Zeege- vechten.
1572	Willem I., prins van Oranje, in zijn leger-kamp bij Mechelen, door de Spanjaarden overvallen, en gewaarschuwd door de ge-trouwheid van zijnen hond, ontvlugt ter naauwernood het gevaar:	Prov. Antwer- pen. Leger en gevechten.
1572	Naarden door Frederik van Toledo ingenomen; de inwoners in de kerk bijeen geroepen, en wreedelijk vermoord.	Prov. Noord- Holl. Merkw.
1572	De Noordhollandsche vloot op het Y aan den Diemerdijk voor Amsterdam, in de maand December, door eene felle vorst belem-merd, ziet men geene andere uitkomst dan de-zelve te verbranden; maar een sterke noord-westen wind doet het ijs scheuren, baant der vloot eenen gelukkigen uitweg, en doet haar behouden in de Noordhollandsche ha-vens binnenloopen.	Noord-Holland. Scheepsvloot.
1573	De Spanjaarden, onder den graaf Bossu, komen van Amsterdam, worden op de Zui-derzee door de Noordhollandsche vloot onder Cornelis Dirkzoon van Monnikendam,	Noord-Holland. Scheepsgevecht.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

	bij Hoorn geslagen, en de graaf zelf in Hoorn
gevangen opgebracht.	
1573	F. van Marnix, heer van St. Aldegonde, wordt,
bij het innemen van Maassluis en 's Graven-
hage, door de Spanjaarden gevangen ge-
nommen.	Prov. Zuid-
Holland.
1573	Overwinning door de Zeeuwen, onder L de
Boisot, op de Spaansche vloot bij Romers-
waal.	Prov. Zeeland.
Zeegevecht.
1573	Haarlem, door de Spanjaarden onder Don
Frederik belegerd, na door de inwoners,
zoo vrouwen als mans, gedurende een be-
leg van 7 maanden, kloekmoedig te zijn
verdedigd, geeft zich op aangeboden gena-
de, over; welke belofte echter door de
Spanjaarden met eene laaghartige wreedheid
wordt geschonden.	Prov. Noord-
Holland. Bele-
gering. Gevecht.
1573	Alkmaar, door de Spanjaarden, na de over-
gave van Haarlem, onder Don Frederik be-
legerd, en bestormd; de inwoners, zoo vrou-
wen als mans, bieden eenen moedigen te-
genstand; de vijand wordt afgeslagen en
Alkmaar ontzet.	Prov. Noord-
Holl. Gevech-
ten.
1574	De stad Leyden wordt door de Spanjaarden,
onder aanvoering van Frans Baldes, gestren-
gelijk belegerd; maar de kloeke burgerij,
ofschoon door pest en hongeraanood geteis-
terd, en door gebrek en ellende uitgeput,
staakt daarom de heldhaftigste verdediging	Prov. Zuid-
Holland. Bele-
gering. Gevech-
ten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

	niet; tot het uiterste gedreven, wordt eindelijk, bij opkomenden vloed, door de vloot van Admiraal L. Boisot, de vijand afgeslagen en de stad ontzet.	
1573	De hertog van Alba verlaat, na zijne bloed-
dorstige regering, de Nederlanden; zijn me-
talen standbeeld, te Antwerpen, opgericht,
wordt door zijn' Spaanschen opvolger ver-
brijeld.	Prov. Antwer-
pen. Merkw.
1574	De graven Lodewijk en Hendrik van Nas-
sau, sneuvelen in een ongelukkig gevecht
op de Mokerheide.	Prov. Gelder-
land. Gevech-
ten. Merkw.
1574	De hoogeschool te Leyden gesticht!	Prov. Zuid-
Holland. Acade-
mieteeken.
1575	Oudewater, door de Spanjaarden onder Hier-
ges belegd, en stormenderhand ingenomen;
de inwoners worden op eene verschrikke-
lijk wreede wijze vermoord.	Prov. Zuid-
Holland. Merkw.
1576	Gendsche vrede. (pacificatie van Gend)	Prov. Oost-
Vlaanderen.
1576	Den kolonel Robles, Spaansch Stadhouder
van Friesland, wordt een godenkteeken ge-
sticht, ter eere zijner roemvolle bedijking
van gezegd gewest.	Prov. Vries-
land. Merkw.
1578	Het Nederlandsche leger wordt, na de pacifi-
catie van Gend, door Don Jan en den Her-
tog van Parina, te Gembloux, onverhoeds
aangevallen en geslagen.	Prov. Namen.
Gevechten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1579

Maastricht, door den hertog van Parma stormenderhand ingenomen en uitgemoord; er woonden toen aldaar wel 10,000 Lakenwevers en er was groote handel op Duitschland.

Limbrg. Ge-
vecht. Verove-
ringsteeken.

1579

Unie van Utrecht gesloten.

Prov. Utrecht.
Merkw.

1581

Doornik dapper verdedigd door Maria van Lalein, maar door de Spanjaarden, onder den prins van Parma, ingenomen.

Prov. Henegou-
wen. Merkw.
Troepen.

1583

De aanslag der Franschen op Antwerpen, in) de geschiedenis onder den naam van Fransche furie bekend) mislukt. Zij worden door den moed en dapperheid der burgers in grooten getale ter stad uitgejaagd; terwijl er velen van sneuvelen.

Prov. Antwer-
pen. Merkw.

1584

Willem. I, vader des vaderlands, werd te Delft door Balthazar Gerards verraderlijk vermoord.

Prov. Zuid-
Holland. Prinse-
lijk teeken.

1585

Antwerpen gaat, na een langdurig beleg en den vreesselijk mislukten aanslag op de brug over de Schelde, door gebrek aan leeftogt en het niet opdagen van hulptroepen, aan de Spanjaarden, onder den prins van Parma, over.

Prov. Antwer-
pen. Gevechten.
Scheepsbrug.

1585

De graaf van Leicester, door de koningin van Engeland, met 6000 man, tot hulp der Nederlanders afgezonden, rigt weinig uit; veroorzaakt algemeene verwarring, en

Prov. Noord-
Holland. Enk-
huizen. Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

zoekt zich door tweedragt van alles mees-
ter te maken. Deventer wordt door ver-
raad, en de schans van Zutphen door de
Engelsche bevelhebbers aan de Spanjaar-
den overgegeven. Na verschillende aansla-
gen tegen prins Maurits en andere hooge
staatspersonen; het plunderen door de En-
gelsche ruitery; het mislukken van onder-
scheidene aanslagen op sommige steden,
onder anderen Enkhuizen, waar men hem
niet in de stad begeerde, maar hem, in
de streek; waar hij toen moest vernach-
ten, gevolmagtigden zond, vertrok Leices-
ter in 1587 weder naar Engeland, hier
alles in de grootste verwarring achterla-
tende.

1588

De Spaansche vloot, onder Parma, met lan-
dingstroepen op Engeland uitgerust, wordt
in Duinkerken en Nieuwpoort door de Hol-
landers ingesloten.

Prov. West-
Vlaanderen.
Kusten. Scheeps-
vloot. Troepen.

1588

De Spaansche, tot eene landing in Engeland
uitgerust, zoo genaamde onoverwinlijke vloot,
wordt vernield, en hare galjoten op de
Vlaamsche kust, als ook haar admiraalschip
door de Hollanders genomen.

Vlaanderen.
Knst. Scheeps-
vloot. Gevech-
ten.

1590

Breda met verrassing, door middel van een
turfschip ingenomen, in hetwelk zich troe-
pen van prins Maurits verborgen hielden.

Prov. Noord-
Brabant. Turf-
schip.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Plaatselijke ge- legenheden en merkteekens op de kaart.
Jaar na J. C. 1594	Groningen belegerd en ingenomen door prins Maurits.	Groningen. Overw. steden.
1595	De vier eerste schepen vertrekken van Amster- dam naar Oost-Indië, van uit hun vaar- water bij Texel.	Zuiderzee. Schepen.
1597	Volkomene overwinning door prins Maurits op de Spanjaarden bij Turmhout, waar- bij de Spaansche bevelhebber Varax sneu- velt.	Prov. Antwer- pen. Gevechten.
1598	Houtzaagmolen te Uitgeest uitgevonden.	Prov. Noord- Holland. Uitv.
1600	Overwinnende slag bij Nieuwpoort, door prins Maurits, op het Spaansche leger.	Prov. West- Vlaanderen. Gevechten en Scheepsvloot.
1602	Frederik Spinola komt met zes Spaansche ga- leijen op de Vlaamsche kusten, maar wordt door de Zeeuwen met hunne schepen in den grond gezeild.	Prov. West- Vlaanderen. Fransche gren- zen. Zeegevech- ten.
1604	Ostende belegerd door de Spaansche troepen, en na drie jaren belegerings overgegeven.	Prov. West- vlaanderen. Troepen en Scheepsvloot.
1612	De Beemster wordt 7 uren in den omtrek droog gemaakt.	Prov. Noord- Holl. Merkw.
1621	Hugo de Groot vlugt uit Loevestein.	Prov. Gelder- land. Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen en Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1629 Piet Hein overwint de Duinkerker kapers, van welke er drie genomen worden; doch sneuvelt op het einde van het gevecht.

Voor Duinkerken. Scheepsgevechten.

1629 De vesting Wezel wordt door het kloek beleid van prins Frederik Hendrik, door den kolonel Otto van Gent van Dieden, gedurende de belegering van 's Hertogenbosch, bij verassing, ingenomen.

Pruissen aan den Rijn. Troepen. Overwinningsteeken.

1629 's Hertogenbosch door prins Frederik Hendrik van Oranje met kunst en roem belegerd en veroverd.

Prov. Noord-Brabant. Overw. teeken.

1630 De Spaansche vloot eene landing op Overflakkee voornemende, wordt geheel en al op de slaak veroverd; vier duizend Spanjaarden worden daarbij krijgsgevangen gemaakt.

Prov. Noord-Brabant. Leijgers. Scheepsvloot. Krijgsgevangen.

1632 Prins Ernst Kasimier van Nassau, stadhouder van Groningen en Drenthe, sneuvelt bij de belegering van Venlo, welke plaats door prins Frederik Hendrik wordt ingenomen.

Prov. Limburg. Veroveringsteeken.

1636 Hoogeschool te Utrecht gesticht.

Prov. Utrecht. Academie.

1636 De beroemde Hollandsche dichter Jacob Cats, geboren te Brouwershaven, wordt raadpen-
signaris van Holland.

Prov. Zeeland. Eerste teeken.

Tijd-
reken-
kondige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na

J. C.

1639

De groote Spaansche vloot van 67 oorlogschepen wordt door den Luitenant Generaal M. H. Tromp met 12 schepen ontmoet en aange-
getast en vervolgens, na bekomen hulp, bij
Duins geheel verslagen. Twintig schepen
stranden, twaalf worden genomen, het Por-
tugeesch admiraalschip verbrand, kortom,
slechts 14 komen uit dezen, voor de Ne-
derlanders beroemden zeeslag, behouden te
Duins binnen.

Engelsche kust.
Scheepsgevecht.

1644

Sas van Gent ingenomen door prins Willem,
die later, onder den naam van Willem II.,
stadhouder werd.

Prov. Zeeland.
Veroveringsteek-
ken.

1648

De vrede te Munster gesloten.

Pruissische we-
reldkaart.

1653

Tromp's (M. H.) roemrijke overwinning op
den Engelschen admiraal Blake, tusschen
S. Foreland en Dover.

Engelsche kust
bij Dover. Ka-
naal. Scheepsge-
vechten.

1653

Tromp's (M. H.) merkwaardige overwinning
op Blake. Deze wijkt, na den slag, tus-
schen Folkstone en Dover, naar de Theems.

Engelsche kust
naar de Theems.
Scheepsgevecht.

1653

Tromp's (M. H.) glorierijke overwinning voor
Scheveningen en Katwijk. Tromp sneuvelt,
maar de Engelschen wijken vlugtende naar
hunne havens terug.

Scheveningsche
kust. Scheeps-
strijd.

1665

De Admiralen Wassenaar, Opdam en Korte-
naer sneuvelen in een ongelukkig zeegevecht
tegen de Engelschen op de Engelsche kust,

Noordzee. En-
gelsche kust.
Scheepsstrijd.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1665 voor Le'alf bij Yarmouth; onderscheidene
schepen worden door de Engelschen genomen.
Admiraal Adrz. de Ruiter komt van de kust
van Guinea en van de West-Indiën op de
Eems en te Delfzijl, met rijken buit en prijs-
gemaakte schepen, aan.

1666 Vierdaagsche roemvol overwinnende zeeflag
van den admiraal M. Adz. de Ruiter tegen
de vereenigde Engelsche vloeten.

Eerste dag. Overwinnend gevecht bij North
Foreland, voor de Engelsche kust, tegen den
Engelschen admiraal Monk.

Tweede dag, en tweede overwinning. De
Engelschen worden tot wijken gebragt. De
Engelsche admiraal Askue, verzeilt, in het
vngten, op de bank *the galloper*, en, al-
daar door de overige Engelsche vloeten aan
zijn lot overgelaten, wordt hij met zijne be-
manning door de Hollanders krijgsgevangen
gemaakt, waarop deze zijn admiraalschip in
de lucht doen springen.

Derde dag. De Engelschen wijken verder
de Theems op, en worden, door eene ver-
sche vloet van prins Robert (admiraal), met
24 groote oorlogschepen versterkt.

Vierde dag. De vereenigde Engelsche vlo-
ten der admiralen Monk en prins Robert,
worden door de reeds ontramponceerde, maar
niet moede gestredene Hollandsche schepen,
onder admiraal de Ruiter en andere zeehel-

Prov. Groning.
Scheepsvloot.

Kust van Enge-
land. Scheeps-
strijd.

De Theems.
Scheepstrijd.

De Theems.
Brandend admi-
raalschip.

De Theems.
Terugkeerende
vloet.

De Theems.
(benoorden)
Harwich. Vloo-
ten.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

	den, verslagen, en vinden, met groot ver-
lies, hun eenig behoud in hunne baai van
Harwich.	
1666	De Engelsche vloot landt op het eiland Ter-
schelling, verbrandt aldaar eenige oorlog-
schepen, benevens alle de aldaar weerloos
liggende koopvaardijvaarders, waarna de
Engelschen nog op het eiland brand stich-
ten en verwoestingen aanrigten.	Prov. Vries-
land. Scheeps-
landing.
1667	Roemruchtig gevecht van M. Adrz. de Ruiter,
tegen de Engelschen; bij welke gelegenheid
de vice - admiraal L. Tromp eene afzonder-
lijke afdeeling der Engelsche vloot vervol-
gende, bij het algemeen gevecht op eenen
afstand geraakt, en de Admiraal de Ruiter
door eene groote overmagt bevochten wordt.	Noordzee. Tus-
schen de Theems
en Maas. Tus-
schen de Theems
en Schelde.
Scheepsgevech-
ten.
1667	Groote roemvolle onderneming tegen de En-
gelschen op de rivier van Londen en Ro-
chester, onder M. Adrz. de Ruiter en C. de
Witt. De Hollanders bemagtigen de voor-
naamste sterkten, en overmeesteren vele
groote konings-oorlogschepen, verbranden
de overigen, benevens die op 's konings-
werken te Chatham.	Engeland.
Rivier van Lon-
den en Roches-
ter.
Wereldkaart.
1667	Vrede met Engeland, te Breda gesloten.	Prov. Noord-
Brabant. Vrede-
sluiting.
1672	Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, — Zij-
ne komst te Utrecht.	Utrecht. Kon.
Teeken.
1672	Fransche tijrannie, in den winter van dat
jaar, te Bodegraven en Zwammerdam.	Prov. Zuid-
Holl. Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1672

Glorierijke overwinning der Hollandsche vloot, onder admiraal M. Adrz. de Ruiter, behaald over de Engelsche en Fransche koningsvloeten op de Engelsche kusten, en op de reede der Souldsbay. — De Franschen wíjken het eerst uit het gevecht.

Knst van Engeland. Scheepsgevecht.

1672

De Franschen doen een' aanval op Aardenburg, maar worden door de dapperheid der inwoners, zoo mannen als vrouwen, kloekmoedig afgeslagen, met een verlies van wel 1500 dooden.

Prov. Zeeland. Eerteeken.

1672

Groningen vergeefs belegerd door den Bisschop van Munster en Keulen, die, na eene dappere verdediging te hebben ontmoet, gedwongen is het beleg op te breken.

Prov. Groning. Hoofdstad. Belegering en Troepen.

1672

Koeverden door de Groninger bezetting bij overrompeling ingenomen.

Drenthe. Verovering en troepen.

1673

De groote vereenigde Fransche en Engelsche vloeten, voornemende eene landing in Zeeland te doen, worden door den admiraal M. Adrz. de Ruiter, op de hoogte van Westkapelle, derwijze met volkomen nedr-laag geslagen, dat zij naar de Engelsche kusten moeten terug wíjken.

Kusten van Zeeland. Scheepsstrijd.

1673

Roemrijke overwinning door den admiraal M. Adrz. de Ruiter, op de groote vereenigde Fransche en Engelsche vloeten, voor Kijkduin behaald, van waar zij, een groot verlies achterlatende, naar de Engelsche kusten wíjken.

Noord-Hollandsche kust. Scheepsstrijd.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.
1671

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

1671	De vereenigde Engelsche en Fransche vloten zich voornemende eenen aan-lag op Amsterdam te doen, worden daarin voor Texel, door eene ongewone eb verhinderd, en vervolgens door eenen aldaar opkomenden storm verstrooid.	Prov. Noord-Holland. Texel. Vloten.
1673	Admiraal de Ruiter begeeft zich met zijne vloot naar de hoogte voor Texel, en beveiligt aldaar de van de Eems binnenkomende, op veertien tonnen gouds geschatte Oost-Indische retourvloot.	Groningen en Oost-Vriesland. De Eems. Vloten.
1674	Bloedige veldslag bij Seneffe, tusschen Willem III. prins van Oranje, en het Fransche leger onder den prins van Condé; bij welk gevecht beiderzijds meer dan 27000 man sneuvelen.	Prov. Henegouwen. Gevecht. Troepen.
1678	Gevecht van Willem III., prins van Oranje, uit onbekendheid met den, reeds gesloten vrede, en met bijzonder levensgevaar van den prins, gehouden met het Fransche leger bij St. Denys.	Prov. Henegouwen. Gevecht. Troepen.
1678	Vrede te Nijmegen gesloten.	Prov. Gelderland. Vredet.
1688	Willem III., prins van Oranje, zeilt uit Helvoetsluis met de landingsvloot en troepen naar Engeland; landt aldaar te Torbay met een groot aantal troepen.	Prov. Zuid-Holland. Helvoetsluis. Vloot.
1692	Gevecht tusschen den prins van Oranje, Willem III., toen koning van Engeland, tegen het fransche leger bij Steenkerken; tot na-deel van eerstgemelden.	Prov. Henegouwen. Gevechten. Troepen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C

1693	Bloedig gevecht met wederzijdsch groot verlies bij Neerwinden en Landen, tusschen den prins van Oranje (koning William); en het Fransche leger.	Prov. Limburg.
Gevechten.
Troepen.
1695	De vesting Namen, in het gezigt der Franschen, door Willem III, prins van Oranje en koning van Engeland, belegerd en ingenomen.	Prov. Namen.
Overw. steden.
1695	Brussel op een verwoestende manier uit wraakzucht door de Franschen gebombardeerd; het stadhuis, 14 kerken, en wel 4000 huizen in de stad vernield.	Prov. Zuid-
Brab. Merkw.
1697	Czaar Peter de Groote van Rusland, houdt te Zaandam zijn verblijf, ter aanleering der scheepsbouwkunde.	Prov. Noord-
Holland. Kei-
zerlijke kroon.
1697	Woning van Czaar Peter de Groote, te Zaandam aan de westzijde.	Prov. Noord-
Holland. Werk.
1708	De Hollanders, onder den prins van Oranje, Friso, behalen eene overwinning op de Franschen, onder prins Eugenius en Marlborough te Rammelies.	Prov. Zuid-
Brab. Gevecht.
1708	Overwinning door de Hollanders, onder aanvoering van den prins van Oranje, Friso, te Oudenarden, op de Franschen, onder prins Eugenius en Marlborough, behaald.	Prov. Oost-
Vlaanderen.
Gevechten.
1709	De stad Rijssel door de Bondgenooten ingenomen, waar de magt der Hollanders, onder hun' commanderenden generaal Joan Willem Friso, nog geen 20 jaar, bij prins Eugenius uitmunt.	Fransche gren-
zen. Verove-
ringsteeken.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1709

De prins van Oranje, Friso, behaalt mede met de Hollanders eene overwinning te Malplaquet op de Franschen, onder aanvoering van prins Eugenius en Marlborough.

Prov. Henegou-
wen. Gevecht.

1711

Joan Willem Friso, prins van Oranje, verdrinkt bij het overvaren aan den Moerdijk.

Prov. Noord-
Brab. Omslaand
vaartuig.

1713

Vrede te Utrecht gesloten.

Prov. Utrecht.
Vredeteeken.

1745

Veldslag bij Fontenoy tusschen het leger der Bondgenooten, onder den hertog van Cumberland, en de Franschen onder den koning van Frankrijk in persoon. Ten gevolge van dien nadeeligen slag gaat Doornik aan de Franschen over, en wijken de Bondgenooten, met groot verlies, op Vilvoorden terug.

Prov. Henegou-
wen. Gevechten.

1746

Veldslag bij Rocourt, tusschen de Bondgenooten en het Fransche leger. Met verlies van 10,000 man, wijken eerstgemelden op Maastricht.

Prov. Luik.
Gevechte.

1747

Veldslag bij Lafeld, tusschen de Bondgenooten en het Fransche leger, onder den maarschalk van Saxen; eerstgemelden wijken met groot verlies op Maastricht terug.

Prov. Limburg.
Gevechten.

1747

Na de verovering der Oostenrijksche barrières, vallen de Franschen in de republiek, nemen Staats-Vlaanderen in; Bergen op Zoom stormenderhand ingenomen en geplunderd.

Prov. Noord-
Brabant.
Veroveringstee-
ken.

1748

Maastricht aan de Franschen overgegeven.

Prov. Limburg.
Veroveringstee-
ken.

1748

De vrede in Aken geteekend.

Pruiss. grenzen
van prov. Limb.
Vredeteeken.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1779

Manmoedig en menschlievend gedrag der gebroeders Naerebout, in het redden der schepelingen van het op de Russenbank gestrande en verongelukte Oost-Indische schip Woestduin.

Prov. Zeeland.
Kust van Walcheren. Gestrand schip.

1781

Zeeslag en roemvolle overwinning der Hollanders, onder admiraal Zoutman, tegen de Engelschen onder den admiraal Parker; en het Hollands convooi beveiligd.

Noordzee.
Scheepstrijd.

1784

Joseph de II. zijn eisch op de staten van de Nederlanden, wegens de Schelde en Maastricht, waarop een keizerlijk Brigantijn de Schelde afvarende, beschoten en genomen, door tusschenkomst van Frankrijk naar Versailles gezonden wordt.

Prov. Antwerpen. Noord-Brand. Schepen.

1784

Oprigting der maatschappij: *tot nut van 't Algemeen*, door Jan Nieuwenhuizen, Doopsgezind Leeraar te Monnikendam.

Prov. Noord-Holl. Merkw.

1786

Onlusten in Holland. Prins Willem V., de residentie te 's Gravenhage verlatende; en zijn verblijf te Nijmegen vestigende, slaat aan de Bilt en Amesfoort een legerkamp op.

Prov. Utrecht.
Prinselijk teeken. Legerkamp. Troepen.

1787

Hare K. H. de prinses van Oranje, wordt op hare reis, van Nijmegen naar 's Gravenhagen, nabij de Goejanvervellesluis, bij Gouda, door een' hoop van zich noemende patriotten, aangehouden.

Prov. Zuid-Holl. Merkw.

1787

Utrecht, bij de aankomst der Pruissische troepen, onder den hertog van Brunswijk, door den Rijngraaf van Salm en de gewapende burgers verlaten.

Prov. Utrecht.
Merkw.

Tijd-
reken-
kundige
orde

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1787

Aanval der Pruisische troepen op Amsterdam, op de batterijen van Amstelveen, Ouderkerk, Diemerbrug en andere, die daar op de Leijdschepoort der stad bezetten, en de troebeling doen eindigen.

Prov. Noord-
Holl. land. Ge-
vechten.

1790

Opstand in de Belgische provinciën, tegen keizer Joseph II. De Oostenrijkers worden, nabij Turnhout, door de Belgen, onder aanvoering van den generaal van Meersch, geslagen, waarop het vereenigde België wordt gevestigd; doch spoedig vernietigd werd.

1790

Het Instituut voor doof-stommen te Groningen opgericht door Ds. Guijot.

Prov. Groning.
Merkw.

1792

Oorlog van Oostenrijk en Pruissen met de Fransche republikeinen; de Pruissen op Parijs aanrukkende, nemen den terugtogt aan, en de Oostenrijkers worden bij Jemappes, bij Mons, door de Franschen, onder Dumourier, geslagen; deze vermeesteren daarop de Oostenrijksche Nederlanden, en slaan hun leger aan onze grenzen op; den oorlog aan den Stadhouder verklarende, waarna Breda, de Klunder en Geertruidenberg zich overgeven.

Prov. Henegou-
wen. Gevechten.

1793

Dappere verdediging der Willemstad, door de Hollanders, onder bevel van den baron van Boetselaar, waarop de Franschen, onder den generaal Dumourier, van hunnen inval terug keeren.

Prov. Noord-
Brabant. Eer-
teekenen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.

1793

De Frausche republikeinen, onder aanvoering van den generaal Dumourier, bij Landen en Neerwinden, door de Oostenrijkers geslagen, ontruimen geheel en al de door hen bezette Nederlanden, en Maastricht wordt ontzet.

Prov. Limburg.
Maastricht. Ge-
vechten.

1793

Valenciennes wordt door de vereenigde Bondgenooten, Oostenrijkers, Engelschen, Pruisen, en de Hollanders onder Z. K. H. Willem prins van Oranje belegerd, en na eene hevige verdediging ingenomen, als ook Condé en Quesnoy.

Prov. Henegou-
wen. Frausche
grenzen Verove-
ringsteeken.

1793

De Engelsche armee, onder den hertog van York, wordt, bij het beleg van Duinkerken, door de Franschen, onder den generaal Houchard, te Honschoten geslagen, en het beleg opgebroken.

Prov. West-
vlaanderen.
Grenzen. Ge-
vechten.

1793

Hevige aanval der Fransche armee, op een veel minder sterk korps Hollandsche troepen, bij Warwick, alwaar prins Frederik George van Oranje, naar het grootmoedigst betoon van dapperheid, gekwetst wordt.

Prov. West-
Vlaanderen.
Gevechten.

1794

Landrecij, eene gewigtige vesting in Frankrijk, wordt, onder bevel van den Heere ersprins Willem van Oranje (thans onze geëerbiedigde monarch) belegerd en ingenomen.

Frankrijk.
Grenzen der
prov. Henegou-
wen. Merkw.

1794

Binche, door de Franschen belegerd, wordt ontzet door den Heer ersprins Willem van Oranje, thans Nederlands geliefde en geëerbiedigde koning.

Prov. Henegou-
wen. Eereteek.
Troepen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C.
1795

De vereenigde Oostenrijksche, Engelsche, Pruis-
sische en Hollandsche legers, te Fleurus, door
de Fransche republikeinen onder den gene-
raal Jourdaan, geslagen, en geheel Belgie,
en de stad Luik door hen bezet.

Prov. Henegou-
wen. Gevechten.

1795

De Fransche republikeinen, na de overgaaf van
's Hertogenbosch, onder hunnen generaal Pi-
chegru, met de divisien onder aanvoering van
den generaal Daandels, de Winter, en andere
uitgewekenen, trekken bij Thiel en Bommel
over de bevrozen rivieren de Waal en de
Lek; rukken verder aan op Utrecht en Am-
sterdam, welke steden zij bezetten, en ma-
ken vervolgens zich meester van de zeven
' vereenigde provinciën.

Prov. Noord-
Brab. Merkw.

1795

Vertrek van prins Willem V., van H. K. hoog-
heid, en doorluchtige familie nit Holland,
ten gevolge van een' inval der Franschen.

Prov. Zuid-
Holland. Sche-
veningen. Pink.

1797

Zeeslag voor Kamperduin, tusschen de Holland-
sche vloot, onder den admiraal de Winter, en
de Engelsche vloot, onder den admiraal Dun-
can. Na dapperen en hardnekkigen verdedi-
gingsstrijd, wordt het Hollandsch admiraal-
schip van alle kanten bevochten, de Winter ge-
vangen genomen, en eenige der overige Hol-
landsche schepen door de Engelschen genomen.

Kust van
Noord-Holland.
Scheepsstrijd.

1799

Landing der Engelschen bij Calandsoog. Zij
bezetten en nemen den Helder, van waar
de Hollandsche vloot, onder de Vlieter, bo-
ven Wieringen de wijk neemt.

Kust van
Noord-Holland.
Scheepslanding.
Troepen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

Jaar na
J. C

1799	De Hollandsche admiraal Storij, met zijne vloot onder de Vlieter bij Wieringen geweken, levert dezelve aan de Engelschen over.	Zuiderzee bij Wieringen. Vloot.
1799	Overwinning van het Hollandsche en Fransche leger bij Bergen, waarbij de Russische generaal Hermann gevangen genomen wordt.	Prov. Noord-Holl. Gevechten.
1799	De Engelsche en Russische armee wordt bij Castricum terug geslagen.	Prov. Noord-Holl. Gevechten.
1799	De Engelsche armee kapituleert aan den Helder.	Prov. Noord-Holland. Troepen.
1802	Kortstondige vrede te Amiens, tusschen Holland, Engeland en Frankrijk gesloten, maar in 1803 weder verbroken.	Frankrijk. Amiens. Wereldkaart.
1805	De Franschen, onder den generaal Marmont, maken een kamp te Zeist, rigten aldaar eene pijramide op, en leggen er eene stad aan, aan welke zij den naam Austerlitz geven.	Prov. Utrecht. Pijramide Kamp. Merkw.
1806	Lodewijk Napoleon, door den Franschen keizer, tot koning van Holland verheven, komt aldaar aan, en doet zijne intrede in 's Gravenhage.	Prov. Zuid-Holl. Merkw.
1806	Koning Lodewijk Napoleon na 's Gravenhage en vervolgens Utrecht tot zijne residentie te hebben genomen, vestigt die eindelijk te Amsterdam, alwaar het stadhuus tot koninklijk paleis wordt vervormd.	Prov. Noord-Holland. Konings kroon.
1809	Landing der Engelschen op het eiland Walcheren, bij het fort Haak, en belegering van Vlissingen.	Prov. Zeeland. Landingsschepen Troepen.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.
1809

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

	Vlissingen, door de Engelschen uit zee bescho-
ten en gebombardeerd, geeft zich over. Het
fort Balh en Zuidbeveland door de Engel-
schen die de Schelde bezet.	Prov. Zeeland.
Scheepsbombar-
dementen te
land. Troepen.
1810	Lodewijk Napoleon verlaat Holland, hetwelk
in het Fransche keizerrijk wordt ingelijfd;
de Maarschalk hertog van Reggio bezet Am-
sterdam met eene aanzienlijke magt Fran-
sche troepen.	Prov. Noord-
Holl. Keizerl.
kroon.
1811	Napoleon en de keizerin Maria Louise, be-
zoeken met een' aanzienlijken en talrijken
stoet Holland en Amsterdam.	Prov. Noord-
Holland. Merkw.
1813	De generaal Molitor, de Fransche troepen in
Holland kommanderende, en het Fransche
bestuur verlaten Amsterdam, alwaar de ge-
lukkige herstelling van Hollands onafhan-
kelijkheid eenen aanvang neemt.	Prov. Noord-
Holland. Dub-
bel eerstekeken.
1813	Moorddadig gedrag der Franschen te Woer-
den. (Tweede Fransche tijrannij).	Prov. Zuid-
Holl. Merkw.
1813	Willem, prins van Oranje, landt te Schevenin-
gen, van Engeland komende, met eene vis-
schers pink, en wordt in 's Gravenhage en
gansch vereenigd Nederland met nooit be-
kende vreugde ontvangen; wordt eerst als
Souverein vorst, en naderhand als Koning
uitgeroepen, onder den naam van Willem
den I., koning der Nederlanden.	Prov. Zuid-
Holl. Koninklij-
ke residentie.
Koningsteeken.
1814	Vergadering der 600, het Nederlandsche volk
vertegenwoordigende, notabelen te Amster-
dam, door Zijne Majesteit den koning met	Prov. Noord-
Holland. Dub-
bel Eerstekeken.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
legenheden en
merkteekens
op de kaart.

	eene aanspraak geopend; de grondwet aan-
genomen en door vorst en volk bezworen.	
1815	Willem de I, prins van Oranje-Nassau, sou-
verein vorst der Nederlanden, wordt vol-
gens het congres der mogendheden te Wee-
nen, en na herziening der grondwet, als ko-
ning der Nederlanden en groot hertog van
Luxemburg bevestigd.	Prov. Zuid-
Brab. K. kroon.
1815	's Gravenhage, voormalige hofplaats der prin-
sen van Oranje, wordt de residentie van
Zijne Majesteit den koning der vereenigde
Nederlanden en Brussel.	Prov. Zuid-
Holland.
Zuid-Brabant.
K. kroon.
1815	Aanval der Franschen, onder Napoleon Bo-
naparte op de Pruissische armée, onder Blü-
cher, te Ligny en Sombref; en het terug-
wijken van het Pruissische leger.	Prov. Namen.
Gevecht
1815	Hevige aanval der Fransche armée onder Na-
poleon Bonaparte, bestuurd door den maar-
schalk Ney op Quatrebras, alwaar de her-
tog van Brunswijk sneuvelt, en vervolgens,
door de aankomst van den prins van Oran-
je, het Fransche leger gestuit wordt.	Prov. Zuid-
Brab. Gevecht.
Merkw.
1815	Gedenkwaardige en roemrijke overwinning bij
Waterloo of Belle Alliance, door de Neder-
landers onder den prins van Oranje, met de
zaamverbonden legers der Engelschen en
Pruissen onder Wellington en Blücher, op
de door Napoleon Bonaparte aangevoerde
Franschen behaald.	Prov. Zuid-
Brabant. Ge-
vechten, legers
enz.

Tijds-
reken-
kundige
orde.

Jaar na
J. C.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Plaatselijke ge-
geenheden en
merktokens
op de kaart.

- N°. 3. beteekent op de kaart het observa-
tie korps, onder prins Frederik der Neder-
landen, op den weg van Hall; als ook de
aankomst der Pruissische armée onder Blü-
cher bij Planchenoit.
- N°. 4. beteekent het ter zelfder tijd bij
Waveren aankomende korps van den Fran-
schen generaal Grouchij.
- 1818 De Weldadigheids-Kolonie, Frederiks-oord,
wordt aangelegd.
- 1820 Het doofstommen-instituut te Luik wordt ge-
sticht.
- 1827 Het met troepen naar de Oost-Indiën bestem-
de groote oorlogsschip van linie, de Was-
senaar, na uit Texel te zijn uitgezeild, ver-
liest door hevigen storm zijne masten; strandt
en vergaat bij Egmond aan zee. De man-
schap en troepen worden grootendeels ge-
red.

Prov. Overijs-
sel. Merkw.

Prov. Luik.
Eereteeken.

Kust van
Noord-Holland.
Gestrand schip.

ALGEMEENE WERELDKAART, waarop men, in alle werelddeelen, de roemrijkste en merkwaardigste bedrijven der Nederlanders, buiten het rijk, van de vroegste tijden af tot heden toe, vindt aangewezen, naar de volgende cronologische opgave, met vermelding der jaargetallen en nummers op de Kaart voorhanden, en op wat lengte en breedte de gebeurtenissen hebben plaats gehad.

Tijd- reken- kundige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Aanwiz. der N ^o . der Noorder en Zuider breedte, en Oosteren West- ter lengte op de kaart.
Jaar der wereld. 3900	De Batavieren komen uit Germanje, thans Deutschland, waar zij aan de rivier de Eder woonden, den Rijn af, en vestigen zich tusschen den Rijn en de Waal, op het zoogenoemde eiland der Batavieren; terwijl zich gelijktijdig andere Germaansche volke- ren in het zuiden en noorden vestigen.	1. Rivier Eder, Hessen en Wal- dek. n. breedte 51½ o. lengte 28.
3946	De Batavieren gaan, na de nederlaag der Bel- gische volkeren, met de Romeinen een ver- bond aan, en leveren hun hulpbenden, waarmede Julius Caesar Brittanje verovert.	2. Brittanje, En- geland. n. br. 55. o. l. 15.
Ten tij- de van Julius Caesar.	De Batavieren, onder Julius Caesar, over- winnen Spanje. Zij zwemmen in Valentie de rivier de Segro over, en maken door hunne dapperheid Spanje tot een wingewest der Romeinen.	3. Spanje, Valen- tië. n. br. 40. o. l. 17½.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar der
wereld
Julius
Caesar.

Julius
Caesar.

Augustus.
1370

Tiberius
gewone
tijdsre-
kening.
15

16

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

De Batavische hulpbenden betoonen hare dapperheid in de overwinning van Julius Caesar, bij Durazzo in Albanië. Zij nemen de stad Gomfi in Tessalië in; overwinnen door hare vaardigheid, te voet, de ruitery van Pompejus in de Farzaliëse vlakte, waar dezelve geheel wordt verslagen, en slechts een klein gedeelte, door de vlugt naar Larissa en verder naar Egypte, ontkomt.

De Batavieren gaan met Caesar naar Egypte, en zwemmen over een' stroom, die de Romeinen in derzelver togt belemmert. Hunne dapperheid doet Caesar overwinnen, die de heerschappij over Egypte bekomt. Zij volgen den overwinnenden Caesar in Azië en Afrika.

Keizer Augustus neemt de Batavieren, door zoo vele roemrijke daden beproefd, tot zijne lijfswacht aan.

De Batavische keurbenden helpen, onder keizer Tiberius, door den veldheer Drusus, den, gevaarlijken opstand in Pannonië en Hongarijë dempen.

De Batavieren volgen Germanicus in zijn' veldtocht naar de Elve tegen de Cherussen en andere volkeren, onder Armenius; trekken, onder hun opperhoofd Jariovalda, stoutmoedig door de rivier de Weser, waar zij

Aanwiz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

4.
Durazzo.
n. br. 46.
o. l. 42.
5.
Gomfi.
n. br. 44.
o. l. 43.
6.
Farzalië.
n. br. 42.
o. l. 44.
7.
Egypte. Over-
zee.

8.
Egypte.
n. br. 33.
o. l. 56.
9.
Azië.
n. br. 36.
o. l. 74.
10.
Afrika.
n. br. 30.
o. l. 38.
11.
Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.

12.
Hongarijen.
n. br. 48.
o. l. 45.

13.
Duitschland.
Rivier de Weser.
n. br. 52.
o. l. 26.

Tijd-
reken-
kundig
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwys. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren We-
ster lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

44

onverhoeds aangevallen en deerlijk geslagen worden. Karioyalda en velen van de voor-
naamste Batavieren sneuvelen hier, na eenen
dapperen tegenstand; terwijl weinige dagen
daarna Armenius leger, aan de rivier de
Elve, geheel verslagen wordt.

Klaudius trekt met de Batavieren, waaronder
ook Klaudius Civilis, overste eener bende
Batavieren, tegen de Britten op. Door
hunne vaardigheid in het overzwemmen der
stroomen, overwinnen zij Brittanje.

2.
Brittanje. En-
geland.
n. br. 55.
o. l. 15.

Keizer
Nero.
55

Verritus en Maloxus, Opperhoofden der Frie-
zen, gaan naar Rome, om beklag te doen
aan Nero over hunne stedehouders; zij wor-
den met alle eer ontvangen, en bekleeden
zelfs in den schouwburg eene onderschei-
dende plaats onder de Romeinsche raads-
heeren; doch keeren, onverrigter zake, naar
hun land terug.

11.
Italië. Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.

68

De Batavieren worden door Nero, als lijf-
wachten van Agrippina, Nero's moeder, na
door haren zoon ter dood gebragt, afgezet.
Zij wreken eene zamenzwering tegen Nero,
en winnen hierdoor zijn vertrouwen.

11.
Italië. Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.

68

De Romeinsche stedehouder Fontejus Kapito,
doet Julius Paulus, broeder van Claudius
Civilis, valschelijk beschuldigen en ombren-
gen; terwijl C. Civilis door hem in boeien
geslagen, en naar Rome tot Nero gezonden

11.
Italië. Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijzi der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

- wordt, waar hij tot na den dood van Nero
gevangen blijft; en door Keizer Galba wordt
ontslagen.
- 68 De Galliërs, door Nero onderdrukt, en zijne
wreedheden en afpersingen moede, staan,
onder Vindex, tegen hem op, die echter,
met hulp der Bataafsche keurbenden en rui-
terij, onder Nero's veldheer V. Rufus, bij
Vezontio, (Besançon) wordt afgemaakt.
- 69 Keizer Galba zendt de Bataafsche keurbenden,
die hij als lijfwacht had afgezét, benevens
acht ruiterbenden, naar haar land, en ver-
der naar Britannia; maar zij kiezen onder
weg de partij van Vitellius, die tot keizer
was uitgeroepen, en komen onder het be-
vel van den veldheer Valens, wien zij veel
dienst bewijzen en helpen overwinnen. Zij
zwemmen over de rivier de Po; overwii-
nen mede het leger van keizer Otto; doch
worden, om tweedragt, naar Germanië ge-
zonden.
- 84 De Batavieren overmeesteren, na hun nieuw
verbond met de Romeinen, door hunne
hulpbenden, zoo ervaren in het zwemmen
en het kennen der ondiepten, onder den
Romeinschen veldheer Julius Agrikola, het
eiland Mona of Man en Brittanje.
- 120 De Batavieren volgen keizer Adriaan in zijne
overwinningen in het Oosten, met hunne

14.
Frankrijk Be-
zançon.
n. br. 47.
o. l. 24.

15.
Italië. Rivier
de Po. Piacentie.
n. br. 45.
o. l. 28.

2.
Brittanje.
n. br. 55.
o. l. 15.

16.
Duitschland.
Donau.
n. br. 48.
o. l. 30.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwiz. der N^o.
der Noorder ten
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

	ruiterij; en munten bovendien uit door het overzwemmen der rivier de Donau met hunne gewapende ruiterbenden; daar onder anderen de vermaarde Bataafsche boogschutter Soranns, door den keizer, om zijne behendigheid bewonderd werd.	
97	De Batavieren zijn, onder keizer Severius, in zoo groot eene achting, dat hunne keurbenden te Rome, even als de hoofdmannen der Romeinen, met wijngaardstokken mogen gaan.	11.
Italië. Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.
357	De Batavieren verslaan, als hulpbenden van keizer Konstantius, de Allemannen, aan den Rijn in Duitschland, inzonderheid bij Straatsburg, onder den Romeinschen veldheer Juliaan; wordende hun koning Chnodomer met zijne medestanders gevangen genomen.	24.
Duitschland.
n. br. 45.
o. l. 28.
368	De Batavieren gaan met hunne hulpbenden, onder keizer Valentiniaan, naar Brittannië, om de Schotten en Pikten te bestrijden. Zij hernemen de oude stad Londen, en herstellen er de rust. De voogdijschap aldaar wordt aan Civilis, denkelijk een Batavier opgedragen.	2.
Engeland. Lon-
den.
n. br. 55.
o. l. 15.
378	De Batavieren, door hunnen veldheer, graaf Victor aangevoerd, vergezellen keizer Valens op zijnen togt tegen de Gothen in Tracië.	25.
n. br. 45.
o. l. 55.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter leugte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
451

De Friezen, Saxers en Angelen, onder hun-
nen koning Hengist, steken van Stavoren
en die noordelijke kusten naar Engeland
over, waar zij zich in het vruchtbare zui-
delijke gedeelte nederzetten, en, na eenigen
tijd den Britschen koning Voligernus en zij-
ne raden ter dood brengen, en tegen de
Britten, die verdreven worden, met de
Pikten een verdrag sluiten.

2.
Engeland.
n. br. 55.
o. l. 15.

791

Karel de Groote verslaat, op zijnen togt naar
Hongarij, met de Friezen, Franken en
Saxers, de Hunnen, in een' der grootste
veldslagen, terwijl hij hun land te vuur en
te zwaard laat verwoesten.

12.
Hongarij.
n. br. 48.
o. l. 45.

791

Karel de Groote sticht te Rome scholen voor
de Friezen.

11.
Rome.
n. br. 44.
o. l. 36.

1091

De Nederlanders nemen, ten tijde der kruis-
togten naar het heilige land, de stad Nicea,
in klein Azië, in, waar veel Friesche ede-
len, onder anderen Tjepko Forteman sneu-
velen. Hierop trekken zij verder naar het
heilige land.

17.
Klein Azië.
n. br. 38.
o. l. 58.

1098

Antiochië wordt mede door hen ingenomen,

18.
Sijrië.
n. br. 35.
o. l. 70.

1099

Jeruzalem door hen ingenomen, waarvan God-
fried van Bouillon koning wordt.

19.
Palestina.
n. br. 32.
o. l. 65.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Jaar der
wereld.
1202

Boudewijn IX, graaf van Vlaanderen, gaat met een groot getal Vlaamsche edelen en andere Nederlanders, naar het oosten. Na Konstantinopel te hebben helpen bemagtigen, wordt hij daar tot keizer gekroond.

1217

Groote kruistogt der Nederlanders, met eene aanzienlijke vloot, naar het heilige land, onder Willem, graaf van Holland, Otto II, Bisschop van Utrecht en de Friezen, waar bij zich de Engelsche vloot voegt. Graaf Willem wordt het opperbevel over de geheele vloot opgedragen. Zij komen te Lissabon aan; doch worden door de Portugezen tegen de Saracenen verbeden, die hen benaauwen. Zij vermeesteren aldaar Alcazar en de haven van St. Maria.

1217

Door paus Honorius III gedrongen, zeilen zij naar Egypte en nemen, na eene dappere bestorming, de belangrijke stad Damiate, aan den mond van den nijlstroom in.

1234

De Stadingers komen in opstand tegen den Bisschop van Bremen, daar zij, van duivels dienst beschuldigd, door den Paus in den ban gedaan waren, en er een kruistogt tegen hen gepredikt was geworden. Graaf Floris gaat in persoon, bijgestaan door de Brabanders en Gelderschen, met eene vloot van 300 schepen, naar de Weser, en verslaat de Stadingers, na eenen hevigen tegen-

Aanwijzer der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren West-
er lengte op de
kaart.

20.
Europisch Tur-
kijë.
n. br. 45.
o. l. 58.

21.
Portugal. Lis-
sabon.
n. br. 38.
o. l. 8.

22.
Egypte.
n. br. 30.
o. l. 56.

23.
Oldenburg.
n. br. 55.
o. l. 10.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N^o.
der Noord- en
Zuider breedte,
en Oosten en Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

- stand, met verlies van 2000 man, als mede van vele Friezen; die deel in den strijd genomen hadden.
- 1234 Graaf Floris wordt na een steekspel, met eenigen zijner edelen, te Corbië verraderlijk vermoord.
- 1453 De Hollandsche en Zeenwsche vloot, ten tijde van Philips I, ter hulp van Karel VII, koning van Frankrijk, afgezonden, bemagtigt de stad Bourdeaux. De Engelschen worden hier genoodzaakt de geheele landstreek te verlaten, en, na eenen langdurigen strijd, naar Engeland terug te keeren.
- 1470 Hendrik van Borselen, Heer van Veere, admiraal der Nederlandsche vloot, overwint de Engelsche vloot, onder den admiraal Werwick, op de Normandische knsten, en brengt tien groote veroverde schepen in Zee-land op.
- 1476 Karel I bijgenaamd de Stoute, valt, door zijnen krijgsmachtigen aard daartoe aangespoord, in Lotharingen; neemt de hoofdstad Nancy in; trekt op tegen de Zwitsers; neemt vervolgens Granson, aan het meer van Neufchatel, door beloften, die hij niet nakomt, in, en doet er de Zwitsersche bezetting ophangen of verdrinken. De Zwitsers hierdoor verwloed, vallen op hem en zijn leger aan, verslaan hetzelfde, jagen het op

27.
Frankrijk.
Noordelijk De-
partement.

n. br. 50.
o. l. 33.
28.

Frankrijk.
n. br. 45.
o. l. 15.

29.
Fransche Kus-
ten.

n. br. 50.
o. l. 15.

14.
Zwitserland.
n. br. 46.
o. l. 24.

Tijds- reken- toudige orde.	Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.	Aanwys. der N ^o ., der Noorder en Zuider breedte, en Oosteren Wes- ter lengte op de kaart.
Jaar der wereld.		
	de vlugt en leveren hem vervolgens slag bij Morat of Murten, waar 30,000 man van de zijnen sneuvelen.	
1477	Karel wilde het verloren Nancy hernemen, maar hij verliest alles, en, in een bloedig gevecht, door verraad het leven, nalatende eene eenige dochter Maria oud 20 jaar.	14. Lotharingen. n. br. 46. o. l. 24.
1526	De Nederlandsche scheepvaart begint zich hoe langer hoe meer uit te breiden. Het eerste koopvaardijship, te Zierikzee uitgerust, komt te Cabo Verde, om zout en wijnen te halen.	30. Groote Oceaan. n. br. 15. w. l. 7.
1585	De Hollanders breiden hunnen handel verder uit. De stad Archangel, aan de witte zee, wordt, als eene stapelplaats van den Moskovischen handel, door hunne medewerking gebouwd.	31. Rusland. n. br. 65. o. l. 60.
1596	De Engelschen onder den graaf van Essen en de Hollanders onder den admiraal van Warmond, gaan met hunne vloeten naar Cadix, de zetel der Spaansche zeemagt en van den Spaanschen rijkdom en koophandel. 57 groote oorlogschepen, 20 galeijen, 3 fregatten en eene rijkgeladen vloot van koopvaardijshippen worden er op het strand gejaagd of door de wanhoopige Spanjaarden in brand gestoken; zelfs Cadix wordt ingenomen en verwoest.	8. Spanje. n. br. 36. o. l. 15.
1596	Heemskerk en Willem Barentszoon, verliezen, op hunne ontdekkingsreis, om een' doortogt in het noorden naar Oostindiën te vinden, hun schip in het ijs, en overwinteren, onder	32. n. br. 75. o. l. 90.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijzer der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

	het uitstaan van veel gevaar en ellende, op het eiland Nova Zembla.	
1598 } 1601 }	Olivier van Noort doet de eerste reis om de wereld, door de straat Maggelaan naar de Indiën en terug.	33. Zuid-Amerika. z. br. 65. w. o. l. 65.
1599 } 1600 }	De eerste naar Oostindiën gezonden schepen komen terug, met specerijen beladen, na een gunstig onthaal bij de Indische vorsten.	
	Van Neck vertrekt op nieuw met meerder schepen, en helpt die van Ternate tegen de Portugezen.	34. Oost-Indiën. br. o. o. l. 145.
1601	De koning van Malacca berigt aan Heemskerk het oponthoud van een rijk geladen portugeesch schip, hetwelk Heemskerk bemagtigt.	35. Oost-Indiën. n. br. 5. o. l. 125.
1601	Joris van Spilbergen sluit een verbond met den koning van Candia, op het eiland Ceylon. De Hollanders worden nu overal als vrienden ontvangen; terwijl daarentegen de haat der inboorlingen tegen de Portugezen, om hunne verregaande mishandelingen, meer en meer toeneemt.	36. Oost-Indiën. n. br. 5. o. l. 108.
1602	Oprigting der Oost-Indische maatschappij. — Hoofdregering over Oost-Indiën op het eiland Java.	37. Oost-Indiën. z. br. 5. o. l. 130.
1602	Wolfert Harmans slaat de Portugesche vloot bij Bantam, met verlies van twee schepen; en sluit met de inboorlingen van het eiland Banda een verdrag wegens den alleenhandel in specerijen.	38. Oost-Indiën. n. br. 2. o. l. 128.

Tijd-
reken-
landige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwiz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren West-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1602

Van Hagen sluit hierop een verbond met den vorst van Amboina.

39.
Oost-Indiën.
n. br. 4.
o. l. 145.

1602

De koning van Atayn op Sumatra, die den eersten reiziger naar Oost-Indiën, Cornelis Houtman gedood had, gaat met de Zeeuwsche bevelhebbers de Rooy en Bicker, in gezantschap naar Holland; komt bij prins Maurits in het leger; en na Holland doorgereisd te hebben, keert hij naar zijn rijk terug, en verspreidt aldaar eenen grooten naam en roem der Hollanders.

40.
Oost-Indiën.
n. br. 0.
o. l. 125.

1605

Van der Hagen drijft de Portugezen van Amboina, Tedor en Ternate, van welke eilanden de vorsten gezanten naar Holland zenden.

41.
Oost-Indiën.
n. br. 4.
o. l. 144.

1605

Handel op Borneo. Cornelis Matelief belegert de stad Malacca; overwint en slaat de spaansche vloot aldaar. —

42.
Oost-Indiën.
n. br. 5.
o. l. 120.

1607

Men zeilde toen reeds voor rekening der Oost-Indische maatschappij met 40 schepen. Glorierijke overwinning op de magtige en meer sterke Spaansche vloot in de baay en onder de batterijen van Gibraltar, door den admiraal Jacob van Heemskerk, die, bij het veroveren van het groot Spaansch admiraalschip roemrijk sneuvelt. De Spaansche vloot wordt onder het geschut der batterijen geheel vernield.

53.
Spanje.
n. br. 35.
o. l. 14.

1608

1610

De O. I. M. verkrijgt den vrijen handel te Calicoet op de kust van Malabar,

43.
Oost-Indiën.
n. br. 10.
o. l. 105.

1608

1610

Bij de Raja's van Singar en Veloer op de kust van Coromandel.

44.
Oost-Indiën.
n. br. 10.
o. l. 10.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1609

Van den Broek, bevelhebber der Oost-Indi-
sche Maatschappij, gaat op berigt, dat zich
sedert eenigen tijd Hollandsche schipbreuke-
lingen op Japan bevinden, naar dit eiland,
en wordt aldaar door den keizer met de
grootste eer en vriendschap ontvangen, die
hem een' brief aan prius Maurits medegeeft.
Jacob Speckx gaat, als afgezant, het vol-
gende jaar, met een schip naar Japan,
welks geheele lading uit geschenken bestond,
en verkreeg het voorregt van den alleen-
handel.

45.
n. br. 35.
o. l. 155.

1612

De Hollanders zeilen reeds met 120 schepen
op de West-Indiën. — Op de goudkust
wordt door hen het sterke fort Nassau aan-
gelegd.

46.
Afrika.
n. br. 5. n.
o. l. 23. o.

1612

Henrij Hudsons, een Engelsman van geboor-
te, in dienst van de O. I. M., vindt, op
eene ontdekkingsreis naar het noorden, de
Hudsonsbaay en rivier, beide naar hem
genoemd.

47.
Noord - Ame-
rika.
n. br. 65.
o. l. 55.

1612

De O. I. M. krijgt den alleenhandel op het rij-
ke eiland Ceylon.

48.
Oost-Indiën.
n. br. 5.
o. l. 110.

1614

De noordsche Maatschappij der walvisch-
vangst wordt opgericht.

49.
Groenland.
n. br. 70. n.
o. l. 10. o.

1616

Schouten en la Maire, zeilen, op hunne ont-
dekkingsreis om den aardbol, voorbij de

50.
Zuid-Amerika
z. br. 60.
o. l. 60. w.

Tijd-
teken-
landige
erde.

Jaar der
wereld.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwiz. der N^o.,
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

straat Magellaan, en vinden, tusschen het
vuur, en staten eiland eene straat, door
hen: straat la Maire genoemd; ook vinden
zij, door het omzeilen der kaap, de kaap
Hoorn, dus genoemd naar Schoutens ge-
boortestad.

1616 Eendragt's-land door de Hollanders ontdekt.

51.
Australiën.
z. br. 25.
o. l. 130.

1619 Jacatra, op het eiland Java, wordt door Jan
Pieters Koen bemagtigd. Hij bouwt aldaar
op nieuw eene stad, Batavia genoemd, zijn-
de de hoofdstad van geheel Oost-Indiën.

37.
Oost-Indiën.
z. br. 5.
o. l. 134.

1619 De West-Indische maatschappij wordt opge-
rigt.

53.
Zuid-Amerika.
z. br. 15. z.
w. l. 20.

1620 Berbice en Essequibo Demerary, door de Zeeu-
wen aangelegd.

54.
Zuid-Amerika.
n. br. 6.
w. l. 40.

1620 De Wittsland door de Hollanders ontdekt.

55.
Nieuw-Holland,
de Wittsland.
z. br. 15.
o. l. 135.

1621 Leeuwinnen-land en Pieter Nuytzland.

56.
Leeuwinnenland.
z. br. 32.
o. l. 145.
P. Nuytzland.

1624 De stad Nieuw-Amsterdam, thans New-York,
wordt als eene nieuwe volksplanting der
Hollanders aangelegd, als ook andere volks-
plantingen op de kust van Brazilië en Guiana.

57.
Noord-Ameri-
ka.
n. br. 40.
w. l. 65.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1624

De Hollanders vestigen zich in China, en op het belangrijk groote eiland Formosa, en maken eene sterkte op het eiland Pehoe bij Macao.

58.
China.
z. br. 23.
o. l. 140.

1625

De West-Indische maatschappij neemt met hare vloot, onder bevel van den admiraal Wilkens en den vice-admiraal Piet Hein, St. Salvador, de hoofdstad van Brazilië aan de Bahia di Todos los Santos, of allerheiligen baay, in, en maken aldaar een' grooten buit.

59.
Zuid-Amerika.
z. br. 18.
w. l. 18.

1626

De admiraal Piet Hein gaat met eene vloot naar Brazilië; behaalt er eene groote overwinning op de Spaanschen en Portugezen vóór St. Salvador; neemt 23 hunner schepen; blokkeert de geheele kust tot Rio de la Plata, en veroverd daarna nog verscheidene schepen.

59.
Zuid-Amerika.
z. br. 18.
w. l. 18.

1626

Carpentier ontdekt het Carpentaria of Carpentiers land, hetgeen met de uitgestrekte kusten om de zuid-west en noord-oost, het vijfde werelddeel of nieuw-Holland wordt genoemd.

60.
Nieuw-Holland
z. br. 17.
o. l. 153.

1627

De admiraal Piet Hein gaat weër met eene vloot naar zuid-Amerika; onder zijn bevel wordt door Pieter Adriaan Ita, in de golf van Mexico eene Spaansche vloot van grooter getal schepen geslagen en buit gemaakt.

61.
Zuid-Amerika.
n. br. 20.
w. l. 80.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

1627

Verscheidene rijkgeladen schepen worden door den bevelhebber Simonsz in de haven van Fernambucco veroverd.

62.
Brazilië
z. br. 8.
w. l. 15.

1627

Piet Hein neemt de Spaansche zilvervloot in de baay van Matanza, bij de kust van Florida; en brengt die als buit, met de daarbij veroverde schepen, ter waarde van 15 miljoen, gelukkig te Amsterdam.

63.
Noord-Amerika.
n. br. 30.
w. l. 72.

1628

Admiraal l'Hermite zeilt om kaap Hoorn den aardbol om, en verbrandt verscheidene spaansche schepen in de havens van Peru.

64.
Zuid-Amerika.
z. br. 5.
w. l. 17.

1630

De admiraal Loncq gaat met eene vloot van 55 schepen naar Brazilië; neemt Olinda de Fernambuk met deszelfs schansen en versterkingen in. De Spanjaarden verbranden aldaar 20 schepen en eene hoeveelheid goederen ter waarde van 2 miljoen dukaten.

62.
Brazilië.
z. br. 8.
w. l. 15.

1630

De admiraal Loncq neemt en overwint de stad St. Martha op de noordkust van zuid-Amerika, eene bezitting der Spanjaarden, welke hij plundert en verbrandt; hij verslaat bovendien de Spaansche vloot aldaar onder Don Frederik de Toledo.

65.
Zuid-Amerika.
z. br. 5.
w. l. 15.

1634

Curacao wordt door de Hollanders, onder bevel van Walbeek, ingenomen, en is thans nog in ons bezit.

66.
Zuid-Amerika.
n. br. 15.
w. l. 55.

1634

Het eiland Tamarica, de steden Truxillo, Campeche en Tres Reyes worden door den be-

67.
Zuid-Amerika.
n. br. 15.
w. l. 75.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Jaar der
wereld.

- velhebber Ligthart ingenomen, ten deele ver-
brand en verlaten.
- 1634 Kaap Augustin, de uiterste hoek van Brazilië,
met hare sterke schans, door Ligthart be-
magtigd.
- 1634 Paraiba en de schansen, die haar dekten,
worden door de Hollanders bemagtigd, en
die stad door hen Frederiksstad genoemd.
- 1637 Graaf Joan Maurits van Nassau wordt tot land-
voogd van Brazilië benoemd en vertrekt naar
Bahia St. Salvador de hoofdstad.
- 1637 Graaf Maurits van Nassau verover, bij zijne
aankomst in Brazilië, verscheidene sterkten,
steden en landen, en bemagtigt in Afrika
het belangrijke kasteel St. George del Mina,
op de Guinesche goudkust, tegenwoordig
nog in het bezit der Nederlanden.
- 1637 De hoofdstad Goa op de kust van Malabar
aan de Portugezen behoorende, wordt door
de Hollanders geblokkeerd; de Spaansche en
Portugesche vloot wordt, in het gezigt dier
stad, geslagen.
- 1637 Loanda en St. Thomas, op de kust van Afri-
ka, door de Hollanders op de Portugezen ver-
overd.
- 1642 Abel Tasman ontdekt de eilanden St. Paul en
Amsterdam, van Diemensland, Nieuw-Zee-

Aanwijz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

62.
Zuid-Amerika.
z. br. 7.
w. l. 12.

62.
Zuid-Amerika.
z. br. 7.
w. l. 12.

53.
Brazilië.
z. br. 15.
w. l. 20.

68.
Afrika.
n. br. 5.
o. l. 26.

69.
Oost-Indiën.
n. br. 15.
o. l. 100.

70.
Afrika.
Loanda. St. Tho-
mas.
z. br. 8.
o. l. 35.
n. br. 0.
o. l. 28.

71.
Australiën.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Jaar der
wereld.

land, en drie eilanden Amsterdam, Rotter-
dam en Middelburg.

1643 Maurits van Nassau komt terug uit Brazilië.
Twee jaren daarna gaat genoegzaam geheel
Brazilië, door een' opstand, weêr over aan
de Portugezen.

1652 De vlootvoogd de Ruiter komt met eene rijke
vloot van koopvaardijfchepen voor het ka-
naal, waar dezelve wordt aangevallen door
den admiraal Askue, die het bevel voert
over eene magtige Engelsche vloot. Maar
de Ruiter behaalt de overwinning en doet
de Engelschen naar Plymouth wijken.

1652 De admiraal M. H. Tromp, eene groote koop-
vaardijvloot van wel 400 schepen, op de
Fransche kust bijeenverzameld, beschermen-
de, wordt door den Engelschen admiraal
Blake, die het bevel over een grooter getal
oorlogschepen voert, met hevigheid aange-
vallen. De dappere Hollandsche vloot-
voogd, bijgestaan door den onvertsaaagden de
Ruiter, brengen hunne vloot, na een gering

E 3

Aanwijz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

St. Paul. Amst.
z. br. 37.
o. l. 90.
Van Diemens-
land.
z. br. 15.
o. l. 133.
N. Zeeland.
z. br. 40.
w. l. 170.
Middelb. Amst.
Rotterd.
z. br. 20.
w. l. 160.

53.
Brazilië.
z. br. 15.
w. l. 20.

72.
Engeland.
n. br. 50.
o. l. 10.

72.
Ingang van het
kanaal.
n. br. 52.
o. l. 10.

233044

Tijd-
reken-
kundig
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden,

Aanwiz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wen-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

- verlies, behouden in de Nederlandsche ha-
ven.
- 1652 De Hollanders winnen den zeeslag voor Li-
vorno, door den heldenmoed van J. van Ga-
len, tegen de Engelsche vloot, onder Appel-
ton, schoon hij in dit roem- en glorierijk
gevecht sneuvelt.
- 1653 De kaap de goede Hoop wordt door van Rie-
beck tot een volkplanting aangelegd.
- 1653 Jan Maatzuiker gaat als gouverneur generaal
der O. I. M. naar Indië; overwint den ko-
ning van Bantam, en herstelt aldaar de rust
door hooge opbrengsten, en afstand van lan-
den.
- 1653 De Zweden, in oorlog met Denemarken, wil-
len de Sond sluiten, hetgeen voor dit land,
jaarlijks, eene schade van f 3,600,000 moest
te weeg brengen. Maar de admiraal Was-
senaar Opdam met eene vloot derwaarts ge-
zonden, behaalt op de Zweden; onder den
admiraal Wrangel, eene volkomene overwin-
ning in de Sond, terwijl elf hunner schepen in
dezen zeeslag veroverd of vernield worden.
- 1659 De Ruiter, nu bevelhebber der Nederlandsche
vloot, vervolgt de overwinning van Wasse-
naar, maakt zich meester van de sterke ves-
ting Nybørg, op het Deensche eiland Fun-
nen, en blokkeert de Zweedsche vloot in

74.
Italië.
n. br. 43.
o. l. 30.

75.
Afrika.
n. br. 34.
o. l. 40.

38.
Oost-Indiën.
z. br. 5.
o. l. 130.

76.
Sond.
n. br. 56.
o. l. 35.

76.
Sond.
n. br. 57.
o. l. 38.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Jaar der
wereld.

Aanwiz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

de haven van Landskroon, waarop de vrede
volgt.

1662 Wordt de vrede tusschen Portugal en Nederland
gesloten. Brazilië komt weder aan Portugal;
maar de staat ontvangt eene schadevergoe-
ding van 8 miljoen.

1666 Suriname door de Zeeuwen veroverd, en bij
den vrede van 1667 door de Engelschen aan
de Nederlanders afgestaan.

1667 De Ruiter en C. de Witt behalen, op de Theems,
eene roemrijke overwinning op de Engelsche
vloot. Een gedeelte der groote koningssche-
pen wordt verbrand, en de werf Chattam
vernield en verbrand.

1668 Het eiland Celebes onderwerpt zich; hetwelk
een' voordeelligen vrede ten gevolge heeft. Ook
worden de Portugezen uit Macassar verdre-
ven, en op Sumatra wordt de vesting Pa-
dang gebouwd.

1668 Colombo, de hoofdstad van Ceylon, wordt
vruchteloos belegerd; bij welke gelegenheid
de bevelvoerende generaal van Hulst snek-
velt; doch een jaar later door zijnen opvol-
ger, den gouverneur generaal van der Mie-
den veroverd, en, twee jaren daarna, het
gansche eiland Ceylon door het beleid en
dapperheid van Rijklof van der Gocns, met

53.
Brazilië.
z. br. 15.
w. l. 20.

77.
Zuid-Amerika.
n. br. 5.
w. l. 35.

78.
Engeland.
n. br. 55.
o. l. 15.

79.
Oost-Indiën.
Celebes.
n. br. 2.
o. l. 145.
Makassar.
z. br. 4.
o. l. 142.
Padang.
z. br. 3.
o. l. 126.

43.
Oost-Indiën.
w. hr. 4.
o. l. 110.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

	de schoone en veilige haven Trincomale.	
1672	Cochin en Cananor, op de kust van Malabar, door R. v. d. Goens voor de O. I. M. veroverd.	43. Oost-Indiën. n. br. 9. o. l. 104.
1676	Bloedig en hevig gevecht der Nederlandsche en Spaansche vloot op de kusten van Sicilië tegen de Franschen, met eene mindere magt, welke laatste echter moet wijken. De vermaarde admiraal de Ruiter, in dezen zeeslag doodelijk gewond, sterft te Syracuse.	94. Sicilië. n. br. 36. o. l. 38.
1676	Overwinning van Corn. Tromp op de Zweeden, ter hulp der Denen; bij welke gelegenheid het Zweedsche admiraalschip van 131 stukken en 1100 koppen in de lucht springt, met negen andere schepen. De Zweedsche vloot wordt tot Stockholm toe vervolgd, en het eiland Gothland en eenige plaatsen op het eiland Schoonen worden vermeesterd.	80. Oostzee. n. br. 62. o. l. 40.
1688	Prins Willem III, komt met de Hollandsche vloot en landingstroepen te Torbay, waar hij ontscheept.	81. Engeland. Kanaal. n. br. 53. o. l. 13.
1693	Willem III, tot koning van Engeland gekroond, behaalt in een' veldslag de overwinning op koning Jacobus, aan de rivier de Boyne, die, na het verlies van dezen slag, weder naar Frankrijk vlugt.	82. Ierland. n. br. 57. o. l. 9.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwija. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1693

De Fransche vloot, onder den admiraal Tourville, tracht met koning Jacobus eene landing in Engeland te bewerkstelligen; doch wordt bij kaap le Hogue, door de vereenigde Engelsche vloot onder den admiraal Russel, en den Hollandschen admiraal van Almonde, geslagen. 16 à 17 schepen worden vernield, en 26 ontkomen door verzuim van Asby.

29.
Frankrijk.
n. br. 50.
o. l. 18.

1694

De Engelsche en Nederlandsche vloeten bombarderen en beschieten de Fransche zeehavens St. Malo, Havere, Dieppe en Brest, welke, uit weerwraak voor Brussel, verwoest worden.

95.
Fransche Kust-
ten voor het ka-
naal.
n. br. 50.
o. l. 18.

1702

De vereenigde Engelsche en Hollandsche vloeten, vernielen de zilvervloot in de haven van Vigos in Spanje, ter waarde van 50 miljoen gulden geschat.

83.
Spanje.
n. br. 47.
o. l. 12.

1704

De Bondgenooten, Oostenrijkers, Engelschen en Hollanders, onder den Luit. generaal van Goor, die het eerste den aanval doet, doch sneuvelt, behalen eene roemrijke en volkomen overwinning op de Franschen bij Hochstad aan den Donau, waar de Fransche opperbevelhebber Tallard gevangen genomen wordt, en wel 40,000 man sneuvelen of gekwetst worden; terwijl al de bagaadje, en wat tot het leger behoort, veroverd wordt.

16.
Duitschland.
n. br. 47.
o. l. 27.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aankwijz. der N^{o.},
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1704

De vereenigde Engelsche en Hollandsche vlo-
ten, onder den admiraal Rook en Adm. Kal-
lenberg, veroveren de belangrijke vesting
Gibraltar.

84.
Spanje.
n. br. 35.
o. l. 15.

1706

Barcelona wordt met hulp der Engelsche vloot,
onder den Adm. Shovel, en de Hollandsche
onder den Adm. van Almonde, veroverd,
waarop de verovering van geheel Katalo-
nië volgt.

85.
Spanje.
n. br. 43.
o. l. 20.

1717

Peter de Groote, Czaar van Rusland, bezoekt
ten tweedemale Holland. Het eerste schip,
dat in Petersburg binnen loopt is een Hol-
landsch, bij welks aankomst Peter eene groo-
te vreugde betoont.

86.
Rusland.
n. br. 60.
o. l. 52.

1721

Roggeveen zeilt om den aardbol; ontdekt het
Paasch en andere Australsche eilanden.

87.
Zuidzee of
Stille Oceaan.
z. br. 8.
w. l. 150.

1808

De Hollanders, onder koning Lodewijk, vernietigen, in den Franschen oorlog met Oos-
tenrijk, met hun legerkorps, onder bevel van
den generaal Gratien, en het korps Denen,
onder den generaal Esward, het leger van
Schill, die, bij het hardnekkig gevecht, in
Straalzund sneuvelt.

88.
Duitschland en
de Oostzee.
n. br. 56.
o. l. 40.

1811

Nederland wordt, op eene vernederende wijs,
met Frankrijk ingelijfd. Het wordt over-
stroomd door een heer van Fransche amb-
tenaren, die de ingezetenen op het schan-
delijkst bejegenen, en hun de zwaarte van

89.
Rusland, Mos-
kou en Smo-
lensk.
n. br. 54.
o. l. 50.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwyz. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosten en Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

het ijzeren dwangjuk doen gevoelen. De nationale schuld wordt twee derde verminderd, hetgeen eene onherstelbare schade voor velen veroorzaakt. De tabakshandel wordt een monopolie van het rijk. De Engelsche manufacturen worden openlijk verbrand. Het verzenden der minste kleinigheden moet altijd van een acquit de caution of paspoort vergezeld gaan. Eene scherpsigtige, en niet min hatelijke geheime politie vervult alle harten met angst en schrik. Vele slagtoffers vallen door hare medoogenlooze bemoeijng. De conscriptie, die zoo vele ouders van hunne kinderen beroofde, wordt op de strengste wijze ingevoerd. De aanzienlijkste jongelingen moeten, als gardes d'honneur van den keizer, naar het hart van Frankrijk vertrekken. Duizende Nederlandsche conscripts sneuvelen in Spanje, Italië of Duitschland, voornamelijk in den laatsten veldtocht tegen Rusland, waar zij bij Smolensk en Moskou, door gebrek of felle vorst, ellendig omkomen.

1815

De door de Franschen weggevoerde beroemde schilderijen uit Holland en België, en de kunststukken uit het kabinet van natuurlijke historie van Z. H. prins Willem V, laatste stadhouder, worden van Parijs terug ge-

90.
Frankrijk.
n. br. 47
e. l. 20.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanwijz. der N.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren We-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.

- 1815 bragt, zijnde de laatstgenoemde verzameling door Z. M. den koning aan de hoogeschool te Leyden ten geschenke gegeven.
- 1815 Napoleon Bonaparte vlugt, na den slag van Waterloo, naar Parijs, hetwelk aan de Bondgenooten; met wie zich de Nederlanders hebben vereenigd, overgaat. Napoleon wil naar Amerika vertrekken, en zich te Rochefort inschepen, hetwelk door de Engelschen belet wordt. Hij ziet zich genoodzaakt zich aan hen over te geven, die hem, op last van het Engelsche gouvernement, naar het eiland St. Helena brengen, waar hij in 1821 is overleden.
- 1816 Hevig en verwoestend bombardement der stad en haven van Algiers, door de vereenigde Engelsche en Nederlandsche vloot, onder bevel van Lord Exmouth en den Baron van der Capellen, waardoor de Algerijnen tot vrede gedwongen en vele Christen slaven bevrijd worden.
- 1821 Na verscheidene opstanden der inboorlingen in Oost-Indiën, na de bezitneming der Nederlanders, werd de Sultan van Palembang, in een hardnekkig gevecht onzer zee- en landmagt, onder het heldhaftig bevel van den generaal majoor de Kock, gevangen genomen, en vervolgens naar Batavia opgezonden.

91.
Atlantische
Oceaan.
z. br. 15-
o. l. 15-

92.
Afrika.
n. br. 35-
o. l. 23.

96.
Oost-Indiën.
z. br. 2.
o. l. 123.

Tijd-
reken-
kundige
orde.

Gebeurtenissen of Gedenkwaardigheden.

Aanw. der N^o.
der Noorder en
Zuider breedte,
en Oosteren Wes-
ter lengte op de
kaart.

Jaar der
wereld.
1824,
15, 26

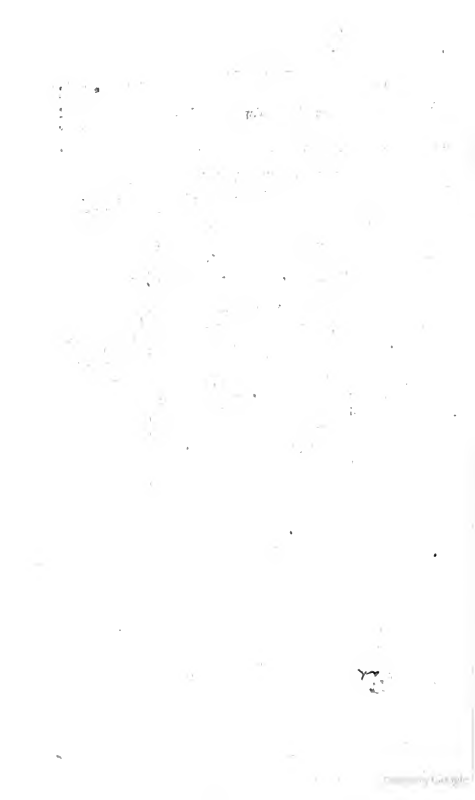
Het fregat de Maria Reigersberg, kapt. Coertzen,
de corvet de Polux, kapt. van Eegh, en de
Lynx, kapt. Willinck, doen eene ontdekkings-
reis (de eerste na Roggeveen) om de we-
reld; ontdekken een eiland, door hen: Ne-
derlandsch eiland genoemd; komen te Son-
rebay op Java, verleenen aldaar hulp tegen
de opstandelingen, en keeren vervolgens voor-
spoedig naar het vaderland terug.

93.
Australië.
z. br. 7.
w. l. 163.

1830

De geweldige opstand op het eiland Java van de
zuid- tot de noordkust, door de inboorlingen,
onder aanvoering van Diepo Negro, uitge-
barsten, wordt, na vijf jaren geduurd te heb-
ben, door den overtsaagden moed van den
luit. gen. de Kock, en de uit Nederland aan-
gevoerde troepen, eindelijk gedempt, en ein-
digt met het zich op genade overgeven van
genoemden Diepo Negro.

37.
Oost-Indië.
z. br. 6.
w. l. 131.

JUL 11 1934

